

SKUTEČNOST

Nezávislá revue — řídí redakční kruh v Ženevě.

Ročník I.

Číslo 10 -11.

Prosinec 1949

O B S A H

.....

Vánoce bez domova	»Skutečnost«
Zpěv rodné zemi	Josef Hora
Člověk demokratický	Karol Belák
Západ či Východ	Jiří Kárnel
Evropa bez Evropanů?	Ladislav Čerych
K problému česko-německému	Albert
Bída jednoho vítězství	Jiří Stejný
Dovolte, abych Vás tiše podezříval.	Jiří Nehněvaiss
Dar nejvzácnější	Arko
Sláva a utrpení sester Brontëových	Karel Brušák
Poznámky:	
Až budeme mít cyklostil ...	Mark
Restaurační a pokrokový tábor	«Čs. ZČ»
Otázky komunistické špionáže	Arnošt
Čs. kultura: z bláta do louže	Jar. Dresler
Dopisy.	

Vánoce bez domova

Rozvátí po všech koutech světa, v zemích hostinných i nehostinných, daleko od domova prožíváme druhé vánoce v exilu. A vzpomínáme:

Hlas zvonů táhne nad závějí,
kdes v dálce tiše zaniká,
dnes v srdci všechny struny znějí,
neb radost se jich dotýká.

Tak nějak to bývalo doma o vánocích. Jaká to bývala krása!

Bůh radost v tvářích, v oknech světla
a v nebi hvězdy rozsvítil.

A dnes? Málo radosti zní v duši. Doma je hůře a hůře. Hmotné a duchovní statky, nastrádané staletími, lehkomyšlně se promrhávají. Násilí povýšeno na vládnoucí princip, nenávisť na ženoucí společenskou sílu, robot na ideál člověka. A ve světě? Duchovní malátnost, skepse, lhostejnost k osudu bližního, neschopnost silné víry pramenící z přesvědčení, že obraz světa jako pouhé mašinerie, rozložené v prostoru a v času je posledním slovem o světě — za ní už není nic — rozleptávají západního člověka. Ve světě pouhého mechanického kolotání chuchvalců energie bez účelu a smyslu necítí se však dnešní člověk přece jen doma. Chybí mu jistota, teplo, záštita duchovního domova, bez něhož není ani opravdových vánoc, svátků radostného poselství o narození Boha lásky, knížete míru. A tak místo radosti v tvářích zbývá jen «keep smiling», místo světél v oknech oslepující bengál světelných reklam a nebe beze hvězd. «Strážný, jak dlouho ještě noc?»

«Jaká to pochmurná, nevhodná vánoční úvaha», pomyslí si náš čtenář. Úmyslně však klademe tyto neradostné otázky v posvátném čase vánočním. Naše víra nám je dovoluje. Veliká je bída naší doby a nejhroznějším jejím výrazem jsou všechny ty fašismy a komunismy, tyto strašné potraty společnosti hledající obrození a v hloubi duše toužící po novém domově, po nových «vánocích». Proti rozpoutaným infernálním silám dnešního temného věku stavíme svou víru v moc pravdy, účinné lásky a vzdělaného rozumu, vedených vlastním svědomím, které je nám poslední instancí na tomto světě a nerozbornou pevností. Silni touto vírou máme pevnou naději, že «po přejití vichřic hněvu Božího» najdeme opět vánoce doma a s námi všichni lidé dobré vůle, kdy Bůh zase radost v tvářích, v oknech světla a v nebi hvězdy rozsvítí.

«Skutečnost»

Zpěv rodné zemi

*Země, země, stokrát pokoušená,
kolikrát
vidala jsi cizí ruce z věna
tvého lidu cary rvát!
Krev a slzy tekly po tvé skrání,
mlčel hlas božího slitování
a jen smrt a jenom hlad
sily zrno do tvých lad.*

*Bůh a svět
postavili tě v svůj střed,
drtili tě v rukou jako květ,
jako kalich v střepy rozbili tě,
jako stromu zas ti dali zrát.
Mnich a voják bili, libali tě,
trhali a láтали tvůj šat.*

Jako luna ubývající
mizela jsi za mraky svým dětem,
jako pecen, jehož krajci
živila se vojska jdoucí světem.
V rouchu rozbitém,
stála jsi, jen socha mezi křtíži,
oslněna úsvitem,
jenž se ti vždy v blescích pouze blíží.

Věčný hřbitove,
věčná kolébko, v tmách zavěšená,
z jámy morové
stokrát k slunci rozkvetla jsi zas,
jako žena
plná krás,
tisíckrát jsi počala a nesla
děti na klíně a v polích klas.
Vidím tě, loď, úder tvého vesla,
kterak staletími veze nás.

Modrou legendou jsi kvetla, země,
nad mým rodným krajem prostřed
Čech.

Hora Říp se skláněla tam ke mně,
jako matčin prs a sladký vzdech.
Jako polibek na ústech
chutnala jsi po ovoci sadů,
v stínu hájů, v světle vinogradů.

Kolikrát
rozkvetla jsi rádem rodných lánů,
zpěvem jitrních kohoutů v svých
zděch,
tancem žen ve vůni thymiánu,
závratí a láskou v dívčích snech.
Rody jdou
přes tvá pole, obtěžkaná prací,
do dílen, v nichž syčí kujny kov
V dětský smích, v zpěv mlýnských
kol se ztrácí
vyhaslý hlas mrtvých, nárek vdov.

Kolikrát jsi plavně vyzpívala
rodnou řečí zdar svých hrdých hlav,
kvetla slovem, do něhož se vřala
myšlenka, jak do propasti zplav.
Kvetla slovem, snáťm se rtů máje,
modrou nocí snů, jež bezesná je,
v jejichž loktech touha uchvátí
lidská srdce strašnou závratí.

Kolikrát,
do věčnosti slova zahledění,
synové tví v šepotu tvých šflov
předli v přísném opojení
Bohu zlatohlav!
Tak jsi kvetla, kvetla slovem božím,
za svým chlebem lopotíc se hložím,
ruce krvavé a v očích sen
království, v něž vejdou dobří jen.

Kolikrát
otevřena dokořán,
pod kopyty armád jsi se chvěla!
Zastíněna meči ze všech stran,
jako rána krvavá jsi zela.

Kolikrát
pospíchali muži od tvých brázd
šturmovat a s okovanou zbrojí
bránit vlast!
Jako včely v pohněvaném roji
proti kříži kříž a s mečem ohnivým
nesli do ciziny plameny a dým.

Kolikrát,
krutí k sobě, bratr bratra bili,
rozdělení evangeliem.
Ve tvých hvozdech lační vlci vyli,
o plášť chudiny se rval tvůj sněm.
Tehdáž Antikrist v svém pyšném
chvostu
tebou šel jak po služebném mostu
léta, staletí.
Ty však, znovu rodic ve svém hloží
pokorné a vzdorné děti boží,
pučela jsi v novém okvětí,
v sladký jazyk domoviny,
pršící jak modrojas
nad vrchy a nad roviny.

Celá v nás,
stokrát k slunci rozkvetla jsi zas,
zraješ k ránu rádem plodných lánů,
tancem žen ve vůni thymiánu,
modlitbou, jež se rtů uniká a i
jako pramen pod horami,
hudbou snivců, symfonií žalu
nad hrobkami žebráků a králů.
pismem moudrých, zasedavších
v radu,

*melancholií mlh v listopadu,
krokom vojsk, jež putovala světem
k tvému jaru s biblí, kulometem,
kovem měst a robotnickým dnem.
A tak jdem
mrtví, živi, nezrozeni,
nekonečné pokolení.*

*Z bouřných mraků nad světem
stoupáš s námi, ostrov štěstí,
nekonečný život náš,
na němž je nám růst i kvéstí,
držet stráž.*

Josef Hora

Člověk demokratický

Jestvuje i iný: SS-man, rudý milicionár, «zlatokop», predajný vzdelanec. Jestvuje v nevyčerpatelnej rozmanitosti odtienov a druhov, v nepreniknuteľnej celistvosti a v počte, ktorý by uviedol do úžasu pôvodcov demokratickej koncepcie človeka ako tvora rozumného a mravného. Kant by silne zapochyboval o obecnej platnosti svojho mravného zákona; Rousseau by sa bezpochyby zhrozil výčinov «prírodného» človeka našich dní; Benthamova škola by tvárou v tvár sovietskej realite ostre zrevidovala svoj názor, že «naučiť človeka písať a čítať je skoro všetko». Keby Jefferson dnes koncipoval svoju Deklaráciu Neodvislosti, ťažko by vychádzal z «evidentnej pravdy, že sa ľudia rodia rovní», a že «všetka moc pochádza z ľudu». Mužovia Veľkej revolúcie by nemali odvahu tvrdiť: «Pretože pravda, rozum, ľudské práva, záujmy vlastníctva, slobody, bezpečnosti sú všade rovnaké...» (Mirabeau) alebo: «Spravedlivosť je tak evidentná, že sa manifestuje v každom človeku bez príspevku skúsenosti...» (Mercier de la Rivière) alebo: «Vždy som vedel, že ústava, majúca svoj základ v rovnosti, je jedine shodná s prírodou...» (Condorcet).

Pionierske časy demokracie, jej mladický optimizmus, výbojné gesto a viera v neohraničené možnosti sú dávno za nami. Na hladkej ceste «predpísanej prírodou» sa objavily životunebezpečné zátáčky, trhliny až priepastných rozmerov a záhadné križovatky. Demokrati sú v defenzíve a v úzkostiach; cítia, že je v hre všetko, slobodný človek a kultúrny život. Pociť, že klasické prostriedky demokracie na zažehnanie nebezpečenstva nestačia, a že ho dokonca podporujú, je pocitom obecným. Spor sa proste zosunul na poslednú rovinu, tam, kde je latentným konfliktom, kde prestáva pôsobnosť argumentov a možnosť dohody: na rozhranie dvoch kultúr, tam, kde sa pojmy stavajú hodnotami bez príspevku definícií a hádam preto. Keď sa komunisti pýtali Peroutku: Čo je pravda? čo je ľudskosť? čo je sloboda?, žiaden demokrat pod slnkom by nepskytol odpoveď, ktorá by integrovaného komunistu uspokojila. Skutočnosť tragická: sme si cudzí, nesrozumiteľní, nepribližiteľní uprostred jedného národa, jednej obce a trebárs jednej rodiny; bude nesmierne ťažké a nebezpečné stiahnuť z tejto skutočnosti dôsledky pre demokratickú etiku a politickú prax. Zmena v koncepcii bola už nespočetne razy signalizovaná: «Demokracia je stav mysli oveľa viac, než celok inštitúcií...» (Nemecký socialista Austerlitz) — «Nikdo nikdy nevidel úctu k právam slabšieho zapísanú do dosiek prírody» (Julien Benda) — «Demokracia je vášeň a kultúra» (Jacques Barzun). Bolo by možné vyplniť podobnými citátmi celú knihu: v prúde je akási «sokratická» reorientácia demokracie: úsilie preložiť jej ťažisko z rádu prírodného a mechanického do duchovného a mravného. «Demokracia je ľudské dielo», hovorí Benda.

Jestliže klasická (liberálna) demokracia sa domnievala byť uskutočňovaná «sama od seba», objektívne a nutne z moci neosobného vývinu, presúva sa dnes starosť a zodpovednosť za ňu na plecia človeka a človeka špecifického. Čo v prítomnosti prežívame, je prerod demokracie mythickej v kritickú.

Demokracie sa chveje v základoch. Nejestvuje medzi jej starými princípmi ani jeden, ktorý by sa nekolísal: romantická koncepcia ľudu je v troskách, princíp národného sebeurčenia v pol Európe neplatí a kde platí, je pre rozvoj a bezpečnosť demokracie skôr brzdou; jestvujú národy, ktorým poskytnúť ju plnú, by znamenalo ju zničiť v zárodok; vieme, že demokratické inštitúcie bez demokratického človeka sú mlyny, ktoré melú na prázdno; odôvodnene sa obávame, že väčšinový človek je veľmi podmienený spojenec demokracie a nemá o nej predstavu, pokiaľ ju nepostráda; viera vo všemohúcnosť argumentácie a vôbec v logicko racionálne motívy ľudského jednaní alebo presvedčenia je otrásená ako nikdy predtým. Demokracia stratila svoj pevný bod, z ktorého «hýbala svetom» alebo správnejšie: nachádza ho tam, kde vždy bol, kde ho však z rôznych príčin nevidela: v dramatickom úsilí «organického» demokrata vytvoriť svoj svet proti prírode, proti slepým silám v sebe a okolo seba, svet slobodného ducha, inteligencie a svedomia. Všetko, čo nazývame demokraciou, je jeho dielňa, metóda a nástroj, ktorý sa nehodí do každej ruky. Do akej miery tlumočí organického demokrata mienka väčšiny, parlament, zákon, politická strana, kritika, diskusia, národná mentalita, tradícia a pod., do tej miery sú názory, zákony, strany, požiadavky, slobody, dispozície a city... demokratické.

Človek demokratický. «organický» demokrat, je ten, ktorý *nemôže* byť človekom iným, v ktorom všetko, čo demokracia postuluje, *skutočne* existuje, ktorý preto vie a musí byť kritický, ľudský a primerane snášanlivý, nech akokoľvek vyznieva rozumová či úžitková úvaha alebo «záujem» stavu, triedy, politickej strany, cirkvi, národa alebo rasy. Demokratický človek je alfa a omega demokracie: bez človeka, ktorý je *schopný* dať sa presvedčiť, nemá diskusia smyslu; bez človeka vnútorne slobodného nemajú smysel nejideálnejšie voľby a najdemokratickejšia ústava; bez človeka, ktorý verí v neužitkovú povahu pravých hodnôt je nemožná mravná prax a humanitná orientácia; bez človeka, ktorý je schopný zažiť úctu k duchovnému elementu, je nemožná tolerancia. Bez demokratického človeka je tu iba «demokracia», koketeria, bezduché kompromisníctvo, púha technika, rutina, profesionalizmus a v dôsledkoch bezmocný objekt každého sústredenejšieho útoku zvnútra alebo zvonku; večný pochod od Mníchova k Jalte. Skôr, či neskôr, sa taká demokracia rozloží *vlastnými* princípmi, nesprávne vzáženými a neorganicky uplatnenými: slobodou človeka neslobodného, kritikou človeka nekritického, z vôle ľudu nekompetentného, zo snášanlivosti k rodeným násilníkom a z osudného demokratického predsudku, ktorého rubom je fetišizmus majoritný, ústavný, «legalitný». Demokracia bude vtedy životaschopná, keď každý prípad «Hitler» alebo «Stalin» bude teoreticky i prakticky casus belli.

Demokracia nie je nič, čo «sa dáva», čo «vyplýva», čo je v «ráde sveta». Je po výtke ľudským dielom a dielom najkrehkejším, pretože buduje na tom zlomočku ľudstva a človeka, ktorý je slobodný, rozumný a mravný; je hodnotou, ktorá platí a žije v pravom slova smysle z počtu ľudí, ochotných v jej mene unrieť, ísť do vyhnanstva, hovoriť zo strachu vtedy, keď všetci zo strachu mlčia, ísť podľa okolností proti svojmu národu, politickej strane a akejkolvek väčšine, neváhať bojovať sám a boj prehraný. Pravý opak

toho, čo dnes vidíme v Európe: úzkostlivo-nádejné pohľady za oceán, úspech Marshallova plánu ako prvý a zhruba jediný predpoklad demokratickej obnovy a sebezáchovy na našom kontinente, dolárové injekcie ako posilujúce kvapky chudokrvnej demokracie. Je samozrejme správne, že sa tieto veci robia; čo však zaráža a čo je príznačné, je masový výskyt «podmienečných» demokratov ako typu *dominujúceho*. Pravý demokrat «organický» nepotrebuje pomocných prostriedkov, aby sa udržal pri presvedčení. Je bezpodmienečne verný, nikdy neodíde, nikdy sa nēznacizuje ani nezkomunizuje; sebevážne nedostatky praktickej politiky alebo hospodárskej situácie ho nikdy neprivedú ku kritike z inej bázy než demokratickej. Nemôže prerásť či narušiť hranice demokratického ducha, pretože je s ním totožný.

Organický demokrat. — Keď Kant hľadal, čo je na svete dobrého bez obmedzenia, nezostalo mu po analýze vecí, než «pokladať za dobré jedine dobrú vôľu». Naša definícia bude rovnako pružná, subjektívne zameraná a psychologicky popisná. Demokratický človek je slobodný, duchovný a dobrý človek, ktorý tieto špecifické vlastnosti a schopnosti ľudské rozvinul najúplnejšie a učinil z nich svoje dominantné podnety jednania. Je to typ psychologický, oveľa viac celková línia, tendencia, dispozícia alebo metóda, než prvý súčet prvkov, hotový názor alebo doktrína. Niet azda demokratického človeka par excellence, je len vôľa a vedomé, celoživotné úsilie stať sa ním, byť ešte slobodnejší (objektívnejší), dochovejší a lepší. A týmto zameraním, presakujúcim do každej jeho myšlienky a činu, sa líši človek demokratický od iného.

Organický demokrat je človek slobodný, človek «na vlastných nohách», človek *rozlíšený*, *najmenej* biologický, *najmenej* «z kosti a mäsa», *najmenej* prírodný; človek, ktorý rozvinul najširšie a najhlbšie škálu svojich vedomých stavov, ktorý najmenej reprodukuje a reaguje; suverenný pán svojej vôle, myšlienok, názorov a činov. Je mierou všetkého demokratického, jedinou hrádzou proti chaosu a barbarstvu, jediným elementom objektívne a subjektívne zodpovedným. Kde on zlyhá, tam bola úloha za hranicami ľudských možností. Jeho omyly sú v danom čase neodvratné, pretože sa ich dopúšťa človek nejzodpovednejší a tragické, pretože je za nimi čisté svedomie a mravná vôľa v najvyššej výmere, akej je schopný ľudský tvor. Kde nestačí demokracia a demokrat, je vec v danom čase mimo sféry ľudského zlepšovacieho vplyvu.

Demokratický človek je vnútorne slobodný. Nie je produktom ničoho, nie je opísaný prostredím, výrobnými pomermi, krvou. Nedeterminuje ho jeho príslušnosť národná, triedna, cirkevná, politická alebo iná skupinová. Je sám svojim dielom. Jeho názory sú jeho zásluhou a výtvorom, nie reprodukciou vonkajších vplyvov alebo skupinovej príslušnosti; vznikly vo sfére kritického, slobodného ducha a len v tejto sfére sa menia; v totalitnom štáte je organický demokrat preto nutne likvidovaný na prvom mieste. Iba jeho názory sú vlastne názorami; všetko iné je predsudok, uzavretý argument, pretože podmienený mechanicky. Vo svojej politickej strane, vo svojom národe, cirkvi, triede, je organický demokrat nutne elementom nadstranníckym, nadnárodným, nadcirkevným a nadtriednym, je univerzalista, človek svetový. Jeho pravá vlast je v svetovom spoločenstve demokratov. V priestore, čase, rase a národe, kam ho zaradily sily, stojace mimo jeho vôle, plní od vekov — dávno pred ustavením demokracie ako systému vlády — úlohu vyslanca. Je nutné, aby túto úlohu plnil dnes oveľa zámernejšie, systematickejšie, energickejšie ako doteraz a z roviny primeranejšej, než je vôľa ľudu, suverenity, národná samobytnosť alebo stranícka orientácia.

Nevidím iného rizika pre slobodu ako «slobodu» neslobodných, slobodu človeka iba bezprostredne reprodukujúceho, temného, slobodu pudov, komplexov, predsudkov, vášní a šialenstva. To je chronické nebezpečenstvo «zneužitia» slobody človekom determinovaným, hrozba zakuklená v «slobode» nemeckej alebo sovietskej, latentne prebývajúc v «slobode» národnej, v straneckej disciplíne, v každom záujmovom spoločenstve a všade, kde hrá svoju hru človek kolektivistický. Demokratická sloboda je nástroj, ktorý v nepovolaných rukách vraždí, stavia plynové pece a vyhlazuje národy. Bude treba viac dbať na tieto ruky, bude treba «nútiť ľudí k slobode», stíhať nekritičnosť a demagogiu ako prestupok proti slobode, systematicky vychovávať súdného človeka a odstraňovať prekážky zpred jeho nôh. Netreba dokazovať, v čom objektívne spočívajú tieto prekážky: vo svieracej kazajke suverenného centralizovaného štátu, v aglomerácii mäs a v prevážne technickej povahe dnešnej civilizácie.

Organický demokrat je človek duchovný. Duchovné hodnoty ako pravda, dobro, spravodlivosť, preň reálne jestvujú, *to znamená*, viaže na ne «pravý» záujem jednotlivca a skupiny a podľa toho jedná; motiv bezprostredného úžitku je v ňom zatlačený motívom povinnosti a líniou «Sub specie aeternitatis»; jestliže väčšinový človek vcelku nepresahuje vo svojom citení, myslení a jednaní hranice, dané potrebami sebazáchovy, a rámec fyziologických funkcií, presahuje ich organický demokrat ustavične svojou základnou a neodolateľnou tendenciou k poslaniu a službe. Jednať neosobne, pod tlakom úlohy, t. j. vedieť s radosťou odísť a podriaďiť sa, akonáhle sa nájde muž povolanejší, je kvintesencia človeka duchovného. «... Nikdy jsem bez zavolání na venek nevystupoval...» (Masaryk). Všetko, čo je väčšinovému človekovi «príležitosťou», je demokratovi úlohou.

Jestliže je všetko, čo sa nedá zväžiť a zmerať, alebo aspoň bezprostredne použiť a využiť, pre primitíva bez rozdielu vzdelania iba «teoriou», «filozofiou» a v celku ničím, má demokratický človek rešpekt k duchovnému živlu, k hĺbke, posledným príčinám a aspoň tuší nepoznanú složitost a zákonitosť tam, kam primitív vinou svojho simplicistného duchovného rastu preniknúť nevie. Demokrat nechodí s kuchynským nožom na složité otázky, nepodlieha akčným záchvatom a notoricky odmieta násilie hrubé a nejhrubšie. Vie, že «revolučný cieľ» je tým neuskutočniteľnejší, čím viac násilia vyžaduje. Hodnoty, ktoré vyznáva organický demokrat, nie sú v svojom zdôvodnení v poslednej inštancii «z tohoto sveta», všetok pravý záujem a pravý úžitok viaže na ne neodolateľne, to jest z popudu metafyzického.

Posledným vystopovateľným zdrojom platnosti hodnôt je svedomie organického demokrata; nič sa mu nesmie zanútiť, čo mu je «vnútorne» nepriateľné. Metafyzika demokracie je metafyzikou svedomia: skrze svedomie, suverenné a slobodné, je človek tvorom «posvätným»; v jeho existenci faktickej (prejavenej), latentnej alebo potencionálnej korenia a majú svoje objektívne oprávnenie všetky demokratické predstavy o rovnosti, jednote, vláde ľudu, samospráve a pod. Kapitola široká a v svojich praktických dôsledkoch spolaľhivý sprievodca po krivofákych cestičkách pobludenej demokracie egalitárskej, jednotárskej alebo formalistickej. Nebudem ju na tomto mieste rozvádzať.

Demokratický človek je dobrý, je v pravom slova smysle «človekom dobrej vôle». Dobrá vôľa je jeho základný postoj k bližným, dôvera jeho vrodenej metóde. Všade hľadá a domnieva sa nachádzať človeka svojho typu, svoje mravné motívy, svoje racionálne dôvody. Zásadne se domnieva, že jeho reč je stvorená pre každé uši. Je «človekom spolupráce»: pud dohody

je v jeho duševnom usposobení prvotný: bez prekonania vnútorného odporu nevie pochopiť odporcu ako psychopata alebo gangstra. Takéto stanovisko vždy pociťuje ako násilie na pravde a skutočnosti. Premietajúc do sveta svoju racionálne-etickú predstavu skutočnosti, je stále v pokušení pochopiť nepochopiteľné, vypočítať nevypočítateľné, vyložiť irrationálne. Demokratický človek je nutne dobrý; konštatácia, ktorá sa podivne vyjíma pri obecných známych nedostatkoch demokratickej politiky a priznačne ilustruje rozpor medzi demokratickým, a tým, čo sa zaň pokladá. Nič neilustruje krízu demokracie v každom čase tak ako nedostatky v tomto bode, ľudské nedostatky politikov, sociálna tvrdosť, zákernosť politického boja a pod. V merítke súčasného čs. exilu: všeobecná kríza dôvery, špiclovanie, závisť, neschopnosť dobrej vôle a spolupráce.

Resumé: Demokracia je systém, ktorý sa zo všetkých najmenej «drží prírodou»; objektivne sily pracujú skôr proti nemu; v plnom slova smysle ho uskutočňuje organický demokrat a s jeho úsilím demokracia stojí alebo padá. Úlohou môjho článku bolo postaviť tézu, ktorú pokladám práve dnes — v dobe davu a techniky — za *conditio sine qua non* zmeny k lepšiemu a naznačiť v najhrubších rysoch riešenie. Chcel som vrhnúť svetlo na kritický bod v presvedčení, že úloha a metóda získajú na jasnosti.

Karol Belák

Západ či Východ

Francouzský spisovateľ krajní levice, David Rousset, bývalý politický väzeň v Nemecku, autor význačných kníh o koncentračnom svete, uverejnil ve Figaro Littéraire výzvu ke všetkým bývalým francouzským politickým väzňom a jejich organizáciám, bez rozdielu politického presvedčenia a výslovně i ke komunistám, aby sestavili komisi, ktorá požáda sovětskou vládu, aby povolila vyšetřit poměry v koncentračních táborech, jež podle množících se zpráv a svědectví existují v ohromném rozsahu na území SSSR.

Obrací se s touto výzvou ke všem bývalým politickým vězňům a jejich organizacím, ke všem, kteří prožili koncentrační svět a vydali o něm svědectví, ke všem bývalým politickým vězňům a jejich organizacím po celém světě! — «Po pět let se množí stále hroznější svědectví o sovětských koncentračních táborech. Válka, která odhalila světu pravdu o nacistických táborech, aby je pak vyhladila, prolomila definitivně mlčení o vzdálených oblastech Sovětského svazu. Svědectví Poláků, konservativních, nezávislých, socialistů a komunistů, výpovědi komunistů Německa a střední Evropy, židů, samotných úředníků tajné sovětské policie a nesčetných Rusů, španělských republikánů a konečně svědectví samotných sovětských zákoníků, to všechno vás nutí, abyste si nezacpali uši dříve než všechno vyslechnete a prozkoumáte, dříve než budete žádat důkazy. Ministr Vyšinský mluví o táborech, kde jsou lidé napravováni prací. Chceme je vidět. Není tomu tak dávno, co nám Himmler pověsil v Sachsenhausenu «Praci k radosti».

Nemůžete se vyhnout tomuto úkolu soudce. Je to váš úkol, váš nejsvětější úkol, váš, bývalých politických vězňů. Nemůžeme se vyhnout těmto množícím se svědectvím, která potvrzují sám sovětský zákoník. Nemůžete jim upřít bratrství, které vyrostlo v německých táborech.

Nežádám vás, abyste řekli: «V Rusku jsou koncentráky.» Mohli byste mi vyhýbavě odpovědět, že naše informace jsou nedostatečné, abychom pronesli soud, nad nějž není strašnějšího. Žádám vás jen, abyste řekli: Musí se to vy-

šetřit! Žádám vás, abyste vzali vyšetřování sami do ruky. A provedli je! Takové otázky se týkají všech svobodných lidí, ale my jsme prožili toto neštěstí.

Narhuji vám a všem vašim organizacím: sestavte vyšetřovací komisi vylučně z bývalých politických vězňů. Ty nikdo neoklame. Komunisté, bývalí političtí vězňové, v ní musí mít své místo. Navrhuji této komisi, aby požádala oficiálně sovětskou vládu o právo provést vyšetřování, na místě v táborech přímo v Rusku. Sovětská vláda popírá obvinění, že se provinila zločiny proti lidskosti. Nabízíme jí tedy nejlepší způsob, jak se ospravedlnit před světovým míněním, tím, že povolí, aby lidé, kteří byli oběťmi nacismu, mohli svobodně prozkoumat její tábory nápravné práce.

J'accuse! — Žaluji!, řekl Emil Zola, když zjistil, že kapitán Dreyfus byl nevinně odsouzen v politickém procesu. Řekl: Žaluji a postavil se proti celé vládě, církvi a armádě. Jeden proti všem, protože šlo o pravdu.

Je to tradice francouzského ducha hledat pravdu vždy a vytrvale, hledat pravdu úzkostlivě, ale bez bázně. Hledal ji Voltaire, hledala ji francouzská revoluce, hledal ji Descartes; dnes ji hledají všichni velcí duchové současné Francie.

Hledal ji bolestně André Gide, když se vracel v roce 1936 ze Sovětského svazu a musel se rozloučit se svým snem a říci NE. Hledá ji Francois Mauriac, když viděl, že jednoty Francie, vyrostlé z odboje, má být zneužito. Hledá ji všude Jean Paul Sartre, který byl tak blízko komunistům a pak řekl: Špinavé ruce. Dnes se vydal za pravdou David Rousset.

Pravda je složitá a není lehká ji najít. Tím těžší je v dnešním světě, který se rozestoupil do dvou nepřátelských táborů, vyslovit pravdu tak, aby ji nebylo zneužito. Říci ji celou a úplnou. Protože dnes vidíme často jak je malá a částečná pravda zneužita k velkým lžím, nepravdám a podvodům!

Proč jsme řekli, že Francouzi hledají pravdu úzkostlivě, ale bez bázně. Čeho se musí dnes obávat francouzský myslitel, který žije zde v zemi tradiční staré kultury, na tomto opravdovém mostě světa, který se ze všech sil snaží spojit dva nepřátelské břehy současného lidstva a nejen je spojit, ale překlenout jejich spor a najít cestu z dneška? Čeho se musí obávat, čeho se musí vystríhat při svém hledání pravdy? Musí dbát, aby když vyslovuje nějakou pravdu, tím přímo nezapomínal na jiné nepravdy, aby když ukáže prstem na koncentrační tábory v Sovětském svazu, neobhajoval nepřímou menší násilí, které se děje na jiném konci světa. Třebas černošskou otázku na americkém jihu nebo osudy koloniálních národů. Neboť dnešní svět se stal jediným světem. Nezapomeňte, že zeměkoule je kulatá, a že je jako dětský balonek, který na jednom konci zmačknete a na druhém praskne. Proto francouzský intelektuál hledá pravdu celou, nedemagogickou, nepropagační, ale ryzí, pravdu nahou, která by platila pro celý balonek a pro celou zeměkouli. Která by se nepodobala polopravdám některých propagand, které se chlubí malou pravdičkou, aby v rukávé schovávaly velkou lež!

Koncentrační tábory! Koncentrační tábory, které hitlerovská propaganda, pamatujete se, zakrývala řecmi o utrpení v anglických koloniích a pronásledování indického lidu. Celá tato povaha francouzského hledání pravdy, intelektuála, který odvážně, ale s úzkostlivou péčí o přesnost rozleptá gordický uzel dnešního světa a jeho propagand, se projevila v těchto třech - čtyřech posledních dnech. Roussetův článek nevyvolal jen konvenční debatu. Každá z odpovědí a poznámek byla filosofickou konfesí. Nemyslete si, že na př. Francois Mauriac napsal s lehkým srdcem: «Ano či ne? Existuje a rozvíjí se v Sovětském svazu svět koncentráků? Ano či ne, šli Rusové k nacistům do učení a udržují koncentrační tábory, jako to činil Himmler? Ano či ne? Ano či ne, vládnou v těchto táborech sprostí zločinci tak jako kdysi v Německu politickým vězňům, ano či ne? Ano či ne, táhne se síť

koncentračních táborů od polárního kruhu až k branám Leningradu a Moskvy, ano či ne?»

Nikdo si už nesmí zacpávat uši při těchto otázkách, ani komunisté! To je konec, pánové. Už nebudete moci vyklouznout, protože my se teď přesně dozvíme, zdali marxistický humanismus, který mluví o tom, že skoncuje vykořisťování člověka člověkem, vytvořil ve světovém měřítku koncentrační tábory. Který komunista se nám odváží ještě odpovědět, že účel světi prostředky? Žádná ideologie, žádná politická doktrína nemůže ospravedlnit koncentrační tábory. Jestliže to bývalí političtí vězňové nepochopí, nechť se rozejdou a oznámí veřejně svůj úpadek. Jestliže žádný hlas a žádný čin neodpoví na tuto výzvu, musili bychom si zoufat nad celým lidstvem. A co levicové noviny «Franc Tireur».

«Hle otázka vážná a tragická, která zdaleka přesahuje každou polemiku a spor, každý názorový rozdíl a rozpory taktické. Nejedná se zde o propagandu a proti-propagandu, jedná se o to vědět, jestli ti, co přežili v koncentracích smrt, snesou bez hlasu, aby dál řádila smrt v koncentracích. Mají slovo.»

Claude Bourdet, politický ředitel Combatu, se obrací s typickou svědomitostí logické Francie, abychom pro dřevno v oku bližního nezapomněli na stéblo slámy v očích západního světa. «Není to od včerejška, co víme o NKVD, o moskevských procesech. Ale domnívá se Rousset, že se Rusko nechá takto odsoudit celým lidstvem, aniž by začalo samo obviňovat; jak můžeme mluvit o Rusku a nezmínit se přitom o Francově Španělsku, o Madagascaru a Indočíně. Zameťme před vlastním prahem. Je-li v našem oku jen stéblo slámy, odstraňme je.» Bourdet zde říká větu, která by se měla stát heslem každé propagandy. Jsou dva způsoby, jak odhalit zlo: odhalit je v domě souseda anebo zavést spravedlnost ve vlastní příbýtku. «Navrhuji Roussetovi, aby vyšetřující komise se neomezila jenom na Rusko, ale vyšetřovala po celém světě. Uvidíme, kdo odmítne a kdo přijme. Spravedlnost stejně jako svoboda je nedělitelná.»

Ale David Rousset odpovídá všem: «Truman uznává otevřeně před celým světem, že je v čele kapitalistického státu. Stalin však předstírá, že je socialistou a že vede novou společnost bez třídních rozdílů. Přiznávám se, že nechápu ty, kteří se bojí, že budou sloužit reakci, když vysloví nahlas své obavy z Ruska, které se odvažují jen septat. Říkám jim rovnou, jsou-li tam opravdu miliony lidí odsouzeny k nucené práci, z jaké jiné reakce máte ještě strach? Jakou větší reakci umíte si ještě představit? Jak máme chápat vaše mlčení? Reakce ještě nikdy neměla prospěch z jasného odhalení sociálního bezpráví.»

Přicházejí první odpovědi. První političtí vězňové se hlásí ke svému nejvlastnějšímu úkolu. Louis Martin Chauffier, bývalý politický vězeň a spisovatel, který píše do Lettres Françaises a Parallèle. Páter Riquet, místopředseda Národní federace bývalých politických vězňů a člen Hnutí odboje, pravil: «Za poslední rok jsem poznal, jaké je zklamání mých československých přátel, bývalých spoluvězňů z Mauthausenu. Ti, s nimiž jsem se setkal v Praze a ty, které jsem potkal v Paříži žádají: Nenechte se svést, nenechte se oklamat! — Spisovatel Jean Cayrol. Národní sdružení politických vězňů franc. resistance a Federace špaň. politických vězňů.

Naše věc není bez naděje: věc nás všech, kteří jsme se po únoru definitivně rozešli s černou polovinou Evropy, protože jsme odmítli uvěřit, že tajná policie, nesvoboda a koncentráky se mají po válce stát novým náboženstvím světa, není ztracena. I když se nás někdy tady na Západě začínala zmocňovat beznaděje nad tím, kolik lidí, a ne vždycky jen lidí neslušných a nepoctivých, by muselo prožít na vlastní kůži anglický, francouzský nebo italský únor, aby uvěřili, že noc je noc a den je den a že se hraje o svobodu světa i jejich.

Myslím tím tu početně malou, ale politicky a duchovně vlivnou skupinku západních intelektuálů, kteří nás často připravovali o trpělivost svou snahou o

tak zvaný objektivní pohled na komunistický svět, o tu zdánlivou objektivitu, která se snaží najít bezpečný střed tím, že si stoupne doprostředka mezi Rusko a Ameriku a tam hledá pravdu.

My, kteří jsme nabyli trpké jistoty a kteří se díváme na každou diskusi Východ či Západ jako na dětinství, máme někdy sklon šmahem odsuzovat tyto lidi, kteří usilují o střední cestu, jako lidi nepoctivé, což je snad pravda někdy, ale jistě ne vždycky. A stává se pak, že nás zaslepenost těchto intelektuálů, kteří se ze všech sil pokoušejí najít kladný poměr k tomu, co je skrz na skrz špatné a záporné, přivádí k zoufalství. Přestáváme už věřit v duchovní hodnoty a autority, máveme rukou nad celým evropským západem a hledíme s nadějí už jenom za moře.

Ale toho, kdo se nenechal odradit a snažil se pochopit západního intelektuála, jenž hledá v strašném světovém zápase svoje místo, naplní vývoj poslední doby novou nadějí. Nadějí, že nestojíme jen na straně ohromné převahy materiální, kterou vládne mocný průmysl Ameriky, ale že na naší straně je i převaha duchovní a intelektuální, že jsme na straně pravdy. Máme někdy tendenci přehlížet v dnešním světě výrobních čísel tuto nezbytnost mít pravdu a umět ji najít a uhájit před tvářící celého světa, soustředit na své straně všechny lidi dobré vůle a jasné hlavy. Nesčítat před bouřkou jenom tanky a letadla, miliony tun oceli a atomové pumy, ale i hlavy a srdce, které myslí a cítí stejně jako my. Zdá se mi však, že intelektuál by neměl nikdy zapomínat, že především musíme mít pravdu a pak teprve sudlice, že by neměl nikdy přijmout hmotné sčítání sil výzbroje před zvážením zbrojení duchovního.

Přiznám se, že mě skličoval každý poctivý spisovatel, který zde na Západě propůjčil v dobré víře své jméno zlu, které my tak dobře u nás rozpoznali, že jsem četl některá prohlášení západních intelektuálů s větším záručkem, než zprávy o řídkých úspěších sovětské politiky. Neboť jsem neuměl vždycky máchnout rukou nad těmito lidmi a lekal jsem se jedovaté přitažlivosti komunistických hesel a nepravd.

S tím větší radostí tedy dnes konstatuji vývoj, který prodělal západní intelektuál, západní duchovní život a západní tisk od té doby, co jsme si otevřeli na pařížských ulicích první «Le Monde», «Combat» a «Franc-Tireur».

Začalo to Československem, které sice mnohými zdánlivě nepohnulo, ale ve skutečnosti se hluboce dotklo všech, kdo hledali poctivě. Masarykova smrt a tragédie Beneše řekly světu víc, než bylo komunistům milé. Pak přišel případ Kosenkiny, ale především Tita. Ve Stalinismu a hlavně v jeho totalitní internacionále se objevila první trhlinka. Sovětský medvěd běží dál, ale na sněhu, a všude kam se hne, zůstávají krvavé stopy. Čistky, zatýkání, procesy. Rajk, Kostov, Dimitrov, Gomulka, německá republika. Komu to nestačilo, pochopil na Rokossovském.

Ale vedle těchto politických událostí jsme četli v novinách svědectví lidská. Výpovědi lidí, kteří uprchli z lidových demokracií, svědectví těch, kdo přišli přímo ze Sovětského svazu. Defilovali před námi v procesu s Kravčenkem, po němž bude mimochodem v těchto dnech následovat jiný, četli jsme otřásající výpověď bývalé německé komunistky paní Buber-Neumannové, kterou málokterý vyslechl klidně, nedávnou výpověď polského profesora ve Figaru, články Mauriacovy, Bourdetovy, Rémy Rourea, poselství škodováků francouzským soudruhům atd. To všechno jsou, pravda, argumenty kterých nám běžencům nebylo třeba, ale pro mnohé, kdo naší tragedii neprožili, byly nezbytné.

Jejich výsledky jsou už dnes patrné. Jsou patrné v tom, že skupina t. zv. sympatisantů, po česku «poputíků» se na západě žalostně scvrkla. Jsou patrné v tom, že tolik poctivých lidí, kteří se tak jako mnozí z nás před únorem ptali Západ nebo Východ, našlo už odpověď. Jsou patrné v tom, že dnes už můžeme bez obav každého, kdo ještě tady v západním pohodlí «putuje» s komunisty

mít za nepoctivce mravního nebo intelektuálního, bez obav, že mu ukřivdíme.

Naše věc není bez naděje. Mnohým se výzva levičáka, spisovatele Rousseta bude zdát nemožným gestem v šedivém studeném světě, který zná jen řeč strojů a výrobních čísel. Ale myslí se, kdo podceňuje význam *zbytečných* činů. Podceňoval je Hitler a prohrál. Podceňují je Rusové a «realistický» Stalin. Ale my, národ Masaryka, nesmíme nikdy zapomenout, že naše věc není jen věcí amerických tanků a atomových pum, britského loďstva a francouzského pěšáka, argentinského sušeného masa a amerických plechovek. Naše věc je především věcí poctivých lidí, kteří hledají pravdu. Všech vzdělců, kteří nezradili.

Přehlížíme-li dnes tuto frontu, vidíme, že máme už na své straně nejen jistotu materiální, ale i jistotu mravní a duchovní. Svět to už bezpečně ví. A to je věc, ne právě malá.

Jiří Kárnel

Evropa bez Evropanů ?

Bylo již mnohokrát řečeno «le monde s'unira ou perira», bylo popsáno mnoho papíru raporty z konferencí za federalisovanou Evropu, jednotný svět atd. A bylo zvlášť v poslední době konstatováno, že celý poválečný universalismus není než krásnou frází v ústech bezradných politiků, mlhavou nerealizovatelnou ideou v myslích intelektuálů. Stojíme před novou obdobou zjevu, který ochromil západní společnost dvacátého století, nad novou disharmonií t. zv. objektivních dějinných zákonů, dle kterých by se historie měla řídit, a skutečného vývoje věci. Tak jako se měl svět (a s ním lidé) vyvíjet od temného středověku k jasným dnům spravedlnosti a pokroku nejen na poli techniky a vědy, ale i v oblasti lidského štěstí a lidských vztahů, tak měl také přejít od organizací a institucí lokálních a národních ke světovým. A tak jako žádné století nepřineslo tolik trosek a mrtvých jako století elektřiny a atomové energie, tak byla také prozatím popřena ona «vůle dějin» vedoucí lidstvo od Svaté Říše Římské, přes projekt Jiřího z Poděbrad, Svatou Alianci, Společnost národů, Spojené národy ke Společenství lidí či světovládě — od autarktických celků rodinných, kmenů, měst, národů k federaci

evropské nebo světové.

Sta způsobu pokoušeli a pokoušejí se lidé všech tříd a národů o vyhovění onomu «volání dějin» po organizacích a institucích nadnárodních. Tam kde se jednalo o instituce tvořené za úzkým a pevně vymezeným účelem lze snad mluvit o úspěchu — Mezinárodní poštovní unie a p. Ale nehledě ke skutečnosti, že takřka všechny tyto organizace byly budovány a fungovaly na basi smluvní — na dohodě mezi rovnoprávnými partnery, kteří podle potřeby mohli smlouvu kdykoliv vypovědět, staly se jen velmi zřídka tlumočníkem a iniciátorem nové universální společnosti. Od skautského hnutí přes YMCA, Rotary k internacionálám socialistickým, agrárnickým, k novodobým mezinárodním svazům studentstva, mládeže, odborů — sta a tisíce konferencí, provolání, miliony dolarů s výsledky buď částečnými (a díky za ně) nebo žádnými či dokonce negativními (Mezinárodní svaz studentstva). Nemluvě o kolosech á la Spojené národy, UNESCO, Mezinárodní organizace práce, které jsou tím nejžalostnějším důkazem neschopnosti dnešního člověka vykročit ze svých omezených kruhů. A nemusí to být vždy vina Sovětského Svazu.

Jsou mezinárodní organizace, jejichž členem není ani SSSR ani jeho satelitové: Marshallův plán a všechny instituce s ním spojené, Strassburské hnutí za Spojenou Evropu, které nepřinesly západní Evropě ani tu nejmenší náplň či vědomí odpovědnosti vzhledem k té tolikrát konstatované nutnosti nového universálního světa: vědomí oběti a úmorné práce na změně jednání každého jednotlivce, nutnosti odříkání a statečnosti, které jediné může přeměnit «demokracii» kuplířů a kuh-handlu v demokracii svobody.

«V ulicích západních měst jezdí tramvaje a občánkové se s úžasem zastavují před výklady s nejnovějšími klobouky. Zpoždění na drahách bývají řídká a elektřina se vypíná, jen je-li málo vody v jezerech. — A svět prý spěje k federalisaci». Připomíná nám to nebezpečně Rooseveltovo «Svět jde doleva». Zdá se totiž, že čekáme opět na to až ho «někdo» zfederalisuje, tak jako jsme konstatovali, že ho «někdo» postavil na levo.

Myšlenky se neuskutečňují, nestávají se živou skutečností, jakožto výrazy či prostředky negace myšlenek jiných, ale jen jako hodnoty samy v sobě. Zvláště myšlenky tak velkého dosahu jako je přestavba organizace. Je těžké chtít od internacionály sociálních demokratů, aby na základě pátého bodu svého programu vytvořili nebo jen pomohli vytvořit Evropskou federaci, je těžké žádat od skautů, aby vedle svého tábora postavili i evropskou vládu, je absurdní doměnkou, že konference zahraničních ministrů a poslanců 16 národů přestane být jednáním 16 národů a stane se zárodkem světové vlády. Pro kádrové komunisty neexistovalo nic jiného než jejich komunistická strana. Pro ty, kteří chtějí uskutečnění světové vlády nesmí existovat nic jiného než světová vláda: universalismus jako hodnota sama v sobě dominují vše

ostatní — národnost, politickou stranu, odborové zájmy. Jen v lidech, kteří ji přijmou celým svým bytím, kteří jí a skrze ni budou řídit svá rozhodování, jen v těch najde své tribuny a tvůrce. Nejde o povyšování otázky sociální organizace na nejvyšší hodnotu morální. Evropa či světová federace není než výrazem universalistického světového názoru, výrazem, kterým však je nutno žít, má-li se vůbec žít v souhlasu se svým světovým názorem.⁷

Bylo již mnohokrát opakováno, že představa o nezbytnosti federalisace vyvstala jako představa jediné úspěšné síly v boji proti komunismu. A snad v tom je příčina jejího dosavadního neúspěchu. Neboť její existence a budoucnost spočívá mnohem hlouběji: v odpovědi na desorientovanost celé západní civilizace, která připustila za posledních 20 let fašismus, desítky milionů nezaměstnaných i komunismus. I kdyby se tedy federalisace uskutečnila, co pouhý projev obrany proti komunismu (obranu čeho?), nelze v ní spatřovat víc než zbraň pochybnou, která nemůže být rozhodně hodnotou podřizující všechny ostatní. Kvalitu oné nejvyšší hodnoty, které lze zasvětit své jednání, která může absorbovat svobodného člověka, nabude jen tehdy, bude-li projevem hledání nejzákladnějších principů osobní a společenské existence, principů — a v tom historická zkušenost je skutečným poučením — které nejsou ani národní, ani církevní, ani třídní, ale světové a všelidské.

Jít až k nejzazšímu kořeni otázek dnešní krise znamená bořit a stavět do a od prvopočátku, znamená mluvit o člověku, jeho chování, institucích všeho druhu, politických koncepcích, které se až dosud zdály přímo axiomatickým předpokladem demokratické společnosti, o politických stranách právě tak a mnohem

dříve než o světovém parlamentu, o úředníkovi dřív než o organisaci úřadu, a o člověku a smyslu instituce dřív než o jejich stanovách.

Nepíšeme tento článek v domnění, že jsme schopni vytvořit to, oč se pokouší tisíce povolanejších, překonat obtíže na které naráží Churchill, že máme recept na «federalisaci snadno a rychle», vidíme však jen jediné pole, z kterého může za tak velkým cílem demokratický člověk vyjít, aby splnil požadavek, který mu ukládá atribut «demokratický»: skupinu lidí, jimž není společná ani národnost, ani církev, ani třída, jimž však je společného mnohem víc -- vědomí odpověd-

nosti každého před marasmem okolí, vědomí svobody člověka neposlouchat «hlasu dějin», ale k dějinám mluvit. A v těchto skupinách hledat onen prvopočátek, onu novou náplň demokratického člověka, jeho institucí a jeho společnosti, které jediné mohou přinést odpověď jak komunismu, tak krizi Západu. Zde také vidíme tvoření nejhlubších základů konceptu federalisace nevyrůstající z negace, ale z vědomí hodnoty.

Věříme, že je mnoho lidí ve všech národech, kteří smýšlí podobně, kteří čekají na vzájemný kontakt, jehož chceme být tímto iniciátory.

Ladislav Čerych

K problému česko-německému

Poslední vlak s německými vysídlení, který opustil půdu Československé republiky, nebyl tečkou za problémem, staletími se vlekoucím — stará bolest páli stále a páli více. My v exilu si to už počínáme uvědomovat a podle všeho také ve vlasti nastává vystřízlivění z mánie, kdysi v Rusku přiléhavě nazvané «slavjanoběsnění»! Jednostranný násilný akt odsunu nezavírá v sobě *konečnost rozřešení*, meč vítězů není sto rozetnutí gordický uzel spletné problematiky, zděděné po předcích. Nezbyvá tedy, abychom s pokorou a skromností usedli k špatně vypočtenému úkolu, o němž nás ještě nedávno otcové a tatíčkové ujišťovali, že je vyřízenou věcí.

I.

Snad dvanáct set let od samého úsvitu našich dějin se odehrávalo na české půdě stýkání a potýkání slovanského a germánského živlu; rozsah, intenzita a urputnost tohoto zápasu jazyků i ras, kultur i sociálních struktur je v celé Evropě něčím jedinečným: jediné na území Flander a Brabantu lze se shledat s jistou analogií. A dodejme přímo: nezdařilo se doposud, aby historik, sociolog nebo politik vystihl charakter česko-německého poměru, aby obsáhl problém v jeho celosti a souvislosti, aby se s ním vyrovnal sine ira et studio. Necht již jsou příčiny toho jakékoliv, to, co průměrný český (a mnohdy ve větší míře německý) vzdělanec ssál do sebe s mateřským mlékem čítanek a dějepisných učebnic, bylo plochou, strانيctvím a národní záští znetvořenou karikaturou skutečného dějství. Ačkoliv v minulosti samé bylo hodně kladů a pozitivních pojetí i pro současnost, obraz minulosti odcizoval, jítřil a rozeštvával.

Začíná to romantickou pověrou o holubičím národě a zlém, krvežíznivém nepříteli, — rození demokraté a pacifisté se stávali obětí výbojných praktik germánského souseda. Netřeba snad dokazovat nesmyslnost takového pojetí — stačí, podíváme-li se, jak romantické německé, případně nizozemské dějepisceví posuzovalo pronikání francouzské kultury a francouzské moci na levém břehu Rýna.

U Gervinuse téměř totéž povídání jako u Palackého, s tím rozdílem, že holubičí opeření, trpělivská svatozář ujařmovaných, vrozená demokratičnost a podobné atributy zdobí germánského Michla. L'histoire se répète — křesťanství a počátky církevní organizace (prvé organizace vůbec!), vyšší formy hospodářství, právní a sociální superstruktury, techniky, vzdělanosti a životní úrovně postupují v Evropě od Západu na Východ. Národ, který je v nevýhodě východního postavení, je bit do té doby, dokud se západnímu sousedu nevyrovná — tak to alespoň platilo až do nedávné doby. Proces occidentalisace, jak to vše lze souhrnně nazvat, se obrážel v mentalitě národů a národních kmenů — na straně pronikající; je to slastný pocit nadřazenosti, kulturtrágovství všeho druhu; na straně přijímající, zaostalejší se vytváří komplex nacionální méněcennosti. Vlastně tam, kde se tento komplex kompenzuje legendami á la holubičí národ, je již vyhráno — spásný eufemism byl nalezen a národ, který takto obnovil svou duševní rovnováhu, je silný dost, aby vlivy zvenčí dokázal samostatně zpracovat. Škodlivé však je, používá-li se takových berliček ještě tehdy, kdy už je možno klidně pohledět pravdě do očí.

V boji o osvojení zásadního pokroku doznal československý národ velké, těžké a citelné ztráty — proč to nepřiznat? Dějiny nejsou dětskou zahrádkou a trpět bylo a je údělem slabšího. Volky nevolky učili jsme se a přizpůsobovali Západu — to je červená nit naší národní historie — dlouhá století personifikoval ono ohnisko vyšší civilizace německý soused: ale nebyli jsme jen štěňátky, živými drobtý panského stolu. Nepřijímali jsme trpně a neomezili jsme se jen na přijímání — několikrát v minulosti jsme se dobrali úlohy učitelů a pánů. V dobách bujícího nacionalismu a šovinismu (samozřejmě též na německé straně) jevila se snaha vidět vztah česko-německý jinak, než jak se v minulosti utvářel. Na německé straně byly země koruny české představovány jako Brunšvicko, říšská provincie, platicí stříbrem a voly, se starým císařským městem Prahou. Co kulturní, to německé. Nejidiotičtější podoby nabylo takové chápání věcí v době protektorátní dějepravy, kdy kdejaký Wolfram von Wolmar produkoval tlustospisy o naší historii. Leč kolikrát zhřešilo proti duchu svatému též české dějepisce! S jakou dychtivostí byla v minulosti přímo lovena každá zmínka svědčící o vyjimečném postavení našeho státu, každý kulturní zášleh německé proveniencce zmenšován a znehodnocován — s jakým gustem komentovány výpady feudála Dalimila! Též tyto přečiny dosáhli zručných rozměrů v době teprve nedávné — to co bylo u nás po r. 1945 o českoněmeckém problému publikováno, a to vím jen o pracích historických, jest odstrašující ukázkou zdegenerované vědy. Stařík Nejedlý přivezl ve svých Kufrech mimo jiné též půltuctu teorií, které si ve své nehoráznosti nezádávaly ani se «Staroitalií Slavjanskou». A už to leckomu šlo proti srsti, pozitivní německý vliv byl z československých dějin pečlivě vyřezáván. Co na tom, že pak vypadaly jako dějiny Kazakstanu?

II.

Nepřízeň našeho historického vývoje způsobila, že se na našem historickém území nevytvořilo, přes mnohé slibné náběhy (reformace XVI. stol., osvícenství, I. republika) soužití dvou národností v duchu vzájemné tolerance, úcty a respektu, jako na př. ve Švýcarsku. Analysujeme-li příčiny, není možno nedojíti k závěru, že vždy jako rozhodující činitel zasáhl vliv zahraniční. Vzorný přímo ráz česko-německého poměru za světové reformace byl zadupán v prach kontrareformačním rozmachem absolutismu habsburského, vzestup velkoněmeckého nacionalismu na říšské půdě provázený paralelní vlnou slavofilství na naší straně znemožnil poctivé vyřešení národnostní otázky v minulém století. Československá republika pod *moudrým* Masarykovým vedením se k ideálu přiblížila nejtěsněji — počáteční ne-

důvěra našich Němců byla konciliantním postupem české minoritní politiky takřka z převážné většiny odklizená. Velké německé strany, agrárníci, sociální demokraté a křesťanští sociálové zvolily aktivism, to jest přijaly ruku nabízenou k loyální spolupráci. Vichřice všeobecné hospodářské krise, která v průmyslovém pohraničním pásmu řádila nejhůře, vyšinula naše Němce z rovnováhy hospodářské a myšlenkové. Propadli konfusi a panice. V sousedství nacism «vyřešil» nezaměstnanost a plýtvat plnými hrstmi nacionalistického opia; rok od roku zažíral se hnědý mor do duší našich německých spoluobčanů, 1935 mu propadly dobré 2/3, 1938 (též pod vlnou zahraničního teroru, kterou jsme ve svých odsudecích a farizejských modlitbách do února statečně ignorovali) dosáhla číslce nakažených českých Němců již hrozivých 90%. Odtržení Sudet a anexe «Protektorátní» byly prosazeny říšskou mocí za více než vydatného pomocnictví se strany našich Němců, amoku propadlých. V letech okupace se stal pojem Sudeťáka něčím proč utýraný český člověk nenalézal než pocit nenávisti a hnusu. A oprávněně, neboť to, co naši němečtí krajané v žoldu nacionálního socialismu v českých krajích provozovali, bylo nepřetržitou řadou zločinů a surovostí. Tím spíše, neboť říšská politika o zosíření protikladu český-sudetoněmecký vědomě usilovala. Jakmile libánky říšsko-sudetské ustoupily šedé každodennosti, zasáhla české Němce velká vlna desiluse a nespokojenosti — zejména proto, že si museli utáhnout opasek, ale nenegujeme, prosím, tak docela i faktory psychologické; právě tak jako dneska se tisícům komunistů u nás stýská po třetí republice, kdy hvězda nesla všeliké výhody a žádné povinnosti, širokým vrstvám sudetských Němců se zajídal «štram-režim». To vedoucí nacisté věděli velmi dobře a poněvadž se obávali možnosti spolupráce českého a česko-německého odbojového hnutí, dělali vše, aby se rozpor obou národností stal něčím nesmiřitelným. 1)

III.

Za poměrů daných hrůzovládou válečných let, nebylo myslitelné, aby se po osvobození celý národnostní systém naší republiky, zvláště pak otázka poměrů česko-německého, vyřídil mechanickou restaurací poměrů předmnichovských. Budiž ke cti naší demokratické emigrace, právě tak jako odpovědných osobností v našem domácím odboji, že se projevila s počátku snaha řešit otázku tu v duchu Masarykovy humanity, tedy v duchu ideí, jimiž byl zformován československý stát. Beneš na jedné, Jaksch na druhé straně projeví nespornou ochotu k jednání a dohodě; ovšem potíže se kupily hned na počátku. Vysoce zajímavé úseky Paměti Ed. Beneše, ačkoliv vyznívají okatě apologeticky, jsou tomuto thematic věnovány; z jejich četby vysvítá, jak obtížné, nerci-li nemožné bylo, na samém počátku války, za nedohlednosti konce, traktovat takový problém. Že se demokratičtější čeští Němci v roce čtyřicátém, pokud chtěli dosáhnouti doma nějakého ohlasu, museli dožadovat nějakých záruk kulturní svébytnosti, je pochopitelné každému, kdo se do atmosféry oné doby (pád Francie!) dovede vmyslit — že naopak na české straně, tváří v tvář nacistickému běsnění doma, k ústupkům bylo ochoty méně, než kdykoliv jindy, nutno uznat a respektovat. Nevědělo se jak skončí válka, jak bylo tedy možné dotýkat se úrodně konkrétních otázek? Jsem pevně přesvědčen, že kdyby tak záleželo na silách vlastních, t. j. českých a česko-německých, bylo by bývalo v posledním stadiu války, až by se budoucnost již zřetelně rýsovala na obzoru, dohody dosaženo, dohody demokratické, hodné našich tradic. Stanovisko čs. za-

1) *Tulo totalitní praxi «divide et impera» provozuje na našem území bolševism. Záměrně je česká SNB posílána terorizovat slovenský venkov, ačkoliv slovenských hrdlořezů je jistě také dostatek. Národnostní rozladění znemožňuje pak vytvoření jednotné operujícího odboje.*

hraničního odboje a stanovisko Jakschovo stály mnohem blíže, nežli se Paměti odvažují přiznat. Leč Moskva byla «*tercius gaudens*» i v tomto případě. Komunistická politika za války se již dávno odchýlila od prvotního, nezištného internacionalismu, který byl v počátcích Sovětů jedním z jejich sympatických rysů — zatím co, ať český, ať česko-německý Londýn, pojímali od začátku problém jako integrální celek, vnesla Moskva do jednání osobitě tóny. Ji nešlo o slušné a objektivní vyřízení rozporů, pro ni bylo směrodatné, *jaké řešení ji vynese nejvíce*. Panslavistická kamufláž byla v daném případě mlhovou clonou toho nejrafinovanějšího a nejcytničtějšího macchiavelismu.

Proč vyrukovali komunisté s odsunem a konfiskacemi; dnes jsou již procitnuví spáci ochotni tuto otázku zodpovědět. Je již notorické, že sverepý, do běla rozpálený nacionalism měl v Československu komunistické straně pomáhat do sedla, že rozdávání ukradeného majetku mělo materiálně připoutat novopečené přívržence. Ale věc nutno vidět s vyššího hlediska. Šlo o znemožnění stabilisace evropských poměrů, o posílení sovětské arbitrární posice. Tomu byly tři miliony Němců chladnokrevně obětovány: miliony «*Flüchtlingů*» měly zvýšit chaos a tím šanci bolševismu v německých ruinách, výčtky svědomí a strach před platou měly uvrhnout západnické Československo do železné náruče slovanské rodiny. Nechvějeme se dosud dosti hrůzou nad propastností kalkulu tak d'ábelského. A jak se to vše až na puntík vyplnilo! Západní Německo je neschopno obnovy právě pro ty miliony bezprizorných — důsledek — západní Evropa není schopna energické a samostatné resistance, resistance v duchu pokrokovém, v duchu «*třetí síly*», v duchu demokratického socialismu. Klebta pohraničí vehnala Československo, často za krátkozrakého pomahačství demokratů tam, kde je Stalin chtěl mít. A co více; co nezmohla demoralisace protektorátní bídou a terorem, dokázala štedrá ruka, rozdávající lup. Nezastírejte si to děsivé znemravenění, které nezasloužené bohatství přivodilo celému národu — vzpomínám s vděčností, jak mi v mnohém ohledu otevřel oči Vojta Beneš, který neváhal na ono zlo přímo poukázat a který tak projevil v tomto ohledu více politické prozíravosti než jeho slavnější bratr. Tím, že jsme po květnu degradovali naše Němce na bezprávnou rajah, zbavili jsme sami sebe práva i schopnosti opřít se o právní řád. «*Ten, kdo do pout jímá otroky, sám je otrok...*» Ach, proč jsme jen tuto pravdu, která nás kdysi posilňovala, nedovedli aplikovati na sebe! Budiž jasně řečeno: činy velké části našich Němců po trestu přímo volaly, bylo nutno, ba *nezbytno* dáti spravedlnosti průchod. *Přísné spravedlnosti* — ano, ale nikoli mstě. Mstě na etnické skupině, starcích a dětech a nenarozených včetně. Neomlouvá, že totéž chtěl nám provést Hitler — on to *chtěl* provést, my to *uskutečnili*.

Kdepak se školily ty bestie, mluvící naší řečí, které dnes týrají a vraždí v Československu, katané v mučírniích a zvrhlí dozorcí koncentráků? Ten, kdo strkal hlavu do písku do ústeckého masakru, shledává nyní s hrůzou, že požár se u sousedů nezastavil.

IV.

Stojíme na rumišti, my, i sudetští Němci. Stát, který býval našim společným domovem, byl ve vrcholných okamžicích našich dějin na cestě, státi se jakýmsi druhým Švýcarskem, kde by několik etnických skupin nažívalo v duchu loyální spolupráce, upřímné snášenlivosti a snad i bratrství a osudové solidarity. Ze se tak nestalo, zavinilo množství činitelů, z nichž na některé jsme se pokusili poukázat. A jsme si vědomi nedostatečnosti naší práce — je však nutno na tomto poli pracovat hodně a z úzkostnou svědomitostí, bude to možná jednou opět *crux* naší politiky.

Proto byl záměrně opominut i nejslabší náznak návrhu nějakého řešení —

dnes k tomu nejsou podmínky zralé. Nevíme, kdy, za jakých okolností a zda vůbec kdy budeme povoláni, abychom spolu rozhodovali o reorganizaci Evropy a spolupracovali na systému nové rovnováhy a stability, na překonání krise, chaosu a rozvratu.

Pak bude ovšem nezbytno vyřídit i otázku některých českých Němců; jestliže dnešní mizerie dokáže vynutit u obou budoucích partnerů rozumné chování a odvahu, neutonout v rekriminací a resentimentech, nebyla by krutá lekce dějin nadarmo. Ale kdo má dostatek síly k optimismu tak obrovskému!

Albert

Bída jednoho vítězství

SKUTEČNOST je zvyklá na kacířské názory — snad se nezapomene tohoto konstatování: Naším nejtěžším problémem (alespoň těch z nás, kteří si lámeme hlavu příštím vývojem věcí na našem starém kontinentě), není komunismus; a není to ani oktopus ruské moci, jehož chapadla dnes dusí lidský život všude, kam dosáhnou. Neboť komunismus ve své dnešní podobě je jen ideovou zdechlinou, která čeká na své formální pohřbení; a ruská moc, založená na fysickém násilí, může být překonána zase jen fysickou silou — nenamlouvajme si, že myšlenkou. Ta může přijít ke slovu teprve potom.

Ale snažíme-li se důsledně domyslet otázku co bude dál, jak se bude utvářet evropský obraz, až hmotná síla splní svou roli a přijde na řadu lidský rozum, narazíme okamžitě na problém, který se mi zdá být klíčový — a pro nejbližší generace skoro neřešitelný. Ať se chceme ubírat za svou představou Evropy jakoukoli cestou, uprostřed každé z nich leží jako žulový balvan, který nemůžete obejít, rozbít ani odstranit, Německo.

Neboť dnes, čtyři roky po vyhrané válce, má Evropa stejně mnoho příčin dívat se na Německo s obavami a nedůvěrou, jako před ní. Všechno, co před dvaceti a třiceti lety činilo Německo cizím tělesem v organismu evropské společnosti, je tu zase. Čtyři roky, jež uplynuly od spojeneckého triumfu, byly trestuhodně promarněny, a co bylo v této době zameškáno, nebude snad možno dohonit ani za půl století.

Všichni celkem přijímáme evropskou federaci jako jediné logické řešení. A evropská federace je ovšem nemyslitelná bez Německa. Ale je bohužel stejně těžko představitelná s Německem, jak dnes vypadá — nebo aspoň tak, jak se začíná až příliš zřetelně rýsovat. Spěch západních demokratů, přijmout Německo jako rovného člena do rodiny evropských národů, je žalostně pochybený, neboť předčasný. Příliš brzo prohlásili německý národ za uzdravený z těžké duševní choroby, která se v něm jako houba šířila přes sto let. Ve skutečnosti se nestalo vůbec nic, co by nasvědčovalo tomu, že je choroba zažehnána. Nemocný si jen dal ošetřit rány, které si přivodil při svém běsnění, a zdánlivě se uklidnil. Opravdová terapie vlastně ještě nezačala — a co horšího, nikdo už o ní ani vážně neuvažuje.

A co se stalo? A kdo je odpověden?

V červnu 1945 leželo poražené Německo u nohou vítězů v naprostém hospodářském rozkladu, bez vůdců, bez myšlenky (kromě «přežít»), vlastně bez tváře. Bylo jen na spojencích, jaký bude národ, kterému bude dovoleno povstat z trosek.

Není překvapující, že Rusové začali svou (méně významnou) část Německa okamžitě přetvářet k svému obrazu. A není překvapující, že se jim to mezitím dokonale podařilo (včetně lidově-demokratické vlády a oné speciální odrůdy vše pronikající «svobody», která dnes tak výrazně charakterizuje celou Evropu východně od Labe).

Mezitím západní spojenci stáli před otázkou, co je důležitější: hospodářská obnova či myšlenková a mravní převýchova poraženého národa. Možnost, usilovat o obojí současně, jaksi zapadla nepovšimnuta, a celkem bez obtíží zvítězil názor, že duševní ozdravení přijde snáze, bude-li nemocnému nejprve správně fungovat zažívací systém. Nikdy se už západní spojenci, především ovšem Američané nezbaví odpovědnosti za to, že program převýchovy a demokratisace Německa zůstal jen na papíře.

Je ovšem možno argumentovat, že stanovisko západních spojenců bylo přímo podmíněno postupem Ruska a že za daných okolností byla tato jejich politika jediné možná, ne-li jediné správná. Ale to všechno nemění nic na skutečnosti, že byla ztracena příležitost, jaká se vyskytne snad jednou za několik generací.

Dnes, kdy materiální životní úroveň v poraženém Německu je lepší než ve vítězné Anglii a než kdekoliv ve východní Evropě, je už zcela jasné, že druhá část úkolu zůstala nesplněna a že i těch několik málo dobře miněných pokusů, k nimž na začátku došlo, zhaslo bez patrných výsledků. Předpoklad, že nasycený národ bude automaticky lépe reagovat na demokratisační úsilí, se ukázal mylným. Souběžně se zlepšováním hospodářské situace nabýval v německém myšlení převahy názor, že se vlastně nestalo nic, zač by bylo třeba se stydět nebo čeho se hrozit, a že vlastně není důvod cokoli revidovat — ať už ve společenské struktuře národa, ve výchovném systému či ve způsobu života a myšlení jednotlivce. Ukázalo se, že návrat do hospodářsky normálních poměrů spíše posílil než oslabil, odpor k reformám.

Slovo «denacifikace», samo o sobě dost nešťastně volené, se časem stalo skoro symbolem krátkozrakosti vítězů. Několik desítek hlavních zločinců bylo oběšeno, několik tisíc dalších posláno na pár let za mříže, a to je vše. Nebyl učiněn jediný vážnější krok k odnacistování mysli průměrného občana, která nemohla zůstat nezasažena lety soustavného a záměrného ohlupování.

A co horšího, nebyl učiněn jediný vážnější krok k zachránění mládeže.

Podívejme se z blízka no osud jedné z nejslibnějších reform, obsažených v základním programu americké okupační správy v roce 1945, na reformu německého školního systému.

Tradiční německá střední škola, která od minulých století nedoznala prakticky žádných organizačních změn, byla spolehlivým zdrojem omezenosti, úzkoprsosti a myšlenkového usměrnění, na nichž fašismus tak snadno založil svou existenci. Nacionalismus byl začátkem a koncem veškeré výchovy. Navíc se následkem zastaralého výběrového systému na střední školu dostalo necelých osm procent mládeže; úzká úřednická a profesijní vrstva, která vzešla z tohoto systému, představovala «elitu» národa, vládnoucí kastu, jež se náramně snadno stala hříčkou a ochotným nástrojem v rukou tvůrců «Nové Evropy».

Podstatou reformního programu americké okupační správy bylo zavedení jakési jednotné školy (ovšem ne zcela v tom smyslu, v jakém se toho termínu začalo užívat u nás), s radikálně změněnou učební osnovou a s výběrovým systémem, který by zaručoval stejnou možnost vzdělání nadaným dětem všech hospodářských a společenských tříd.

Bohužel, americké úřady nepostupovaly při prosazování tohoto programu s počátku dost energicky. Ohrožená německá «elita» měla mezitím čas přeskupit své síly, a nemajíc možnost frontálního útoku, uchýlila se k drobné podkopné práci a nenápadnému sabotování. Nebyli učitelé, kteří by byli schopni uvést nový program v chod; nacističtí funkcionáři byli zbaveni míst a nebylo administrativního aparátu, nezbytného k provedení organizačních změn. K tomu přistoupila nechuť rozhodujících amerických činitelů, kteří začali své pojetí demokracie předčasně aplikovat na německé poměry, cokoli Němcům «vnucovat».

Výsledek: z ctižádostivého plánu školské reformy nezbylo nic. Dnes, kdy německé úřady (ve své zdrcující většině věrný obraz právě té předválečné kastovní byrokracie, která byla dokonalým produktem starého školního systému) opět plně převzaly kontrolu vnitřních záležitostí státu, není naděje, že by posice tradicionalistů mohla být v dohledné době otřesena.

Poněvadž nebylo dosud možno vyškolit generaci nových vychovatelů, 70% učitelských míst na školách obsazují lidé, kteří celých uplynulých 16 let poslušně vštěpovali žactvu nacistické ideály. Jejich názory a jejich učebné a výchovné metody se nezměnily: přísná disciplína (nikoliv sebe-disciplína), která učí jednotlivce poslouchat, následovat vůdce a přijímat rozkazy, ne myslit.

Jedinou, ale žalostně slabou nadějí je malá hrstka liberálních a pokrokově smýšlejících vychovatelů, kteří pochopili důležitost a smysl demokratické výchovy a kteří dnes svádějí předem ztracený boj s reakčními zastánci staré školy.

Mimoškolní výchova, která byla jedním z dalších bodů amerického reformního programu, vykazuje výsledky stejně nepatrné. Nákladná akce GYA (German Youth Activities), zahájená krátce po válce pod záštitou a se spoluprací jednotek okupační armády, přinesla německé mládeži o málo víc než baseball a americké comic books; jiné svépomocné projekty, podporované vojenskou správou, byly většinou zcela krátkodeché.

A stejně vážná, ne-li vážnější, je situace na universitách. Německé university jsou téměř bez výjimky v rukou skutečné reakce (to slovo za posledních pár let nepřetržitým používáním téměř ztratilo význam, ale v tomto případě je na místě ve svém původním černém smyslu). Netvrdím, že na universitách dnes otevřeně vládnou nacisté; ti se zatím drží v pozadí, jako všude jinde ve veřejném životě. Ale vládnou tam představitelé zkostnatělého tradicionalismu a politického a akademického autoritářství. Bylo by jistě nesprávnou generalisací prohlašovat, že takoví jsou všichni univerzitní učitelé; ale lze říci s klidným svědomím, že lidé tohoto druhu jsou dnes stále ještě rozhodujícím činitelem na německých universitách a že jejich vliv postupně spíše roste, protože jsou ve svém stanovisku podporováni nově se rodícím politickým a státním aparátem. Posici pokrokově menšiny (skoro vesměs lidí, kteří prožili dobu Hitlerova panství v cizině nebo měli příležitost poznat po válce cizí university a světové myšlenkové proudy) lze si snadno představit.

Je celkem logické, že situace mezi studentstvem do značné míry odpovídá tomuto obrazu. Jsou výjimky, jsou i radostné zjevy, ale to jsou jen ztracené ostrůvky v moři buršáctví a pivní atmosféry, která dnes charakterizuje německé university stejně jako před sto lety.

Zatím co v ruském pásmu Rusové nešetří energií na zapojení výchovy do «demokratisačního» procesu, kontrolující školu do nejmenších podrobností a organisující svazy mládeže podle osvědčeného Goebelsova receptu (jak dobře to známe!) — zabývá se dnes v americké okupační správě otázkami školství a výchovy 35 (slovy třicet pět) Američanů, kteří většinou nevidí nic politováníhodného v tom, že jejich povinnosti a kompetence prakticky začínají a končí přípravováním měsíčních zpráv pro vysokého komisaře.

Takový, zhruba, je obraz situace na německých školách.

V tisku, který by theoreticky měl být dalším důležitým nástrojem převýchovy, není situace o mnoho lepší. Před několika týdny se světová veřejnost zarazila nad zprávou, že po uvolnění licenčních předpisů vojenské správy se v americkém pásmu vyrojilo přes 100 nových deníků a časopisů, vydávaných starými nacistickými vydavateli. Světová veřejnost se zarazila, ale nestalo se nic. Bývali financiéři «Stürmra», «Völkischer Beobachtra» a jiných hlasatelů německé nadřazenosti.

mohou zase tištěným slovem ovlivňovat národ, a demokratické listy, založené po válce s morální podporou vojenské správy, ale bez vlastního kapitálu, jeden po druhém zavírají kram.

Politický obraz dnešního západního Německa samozřejmě dokonale zapadá do téhož rámce. Jedním z příznačných rysů politiky západních velmocí po válce bylo, že každá z nich šla do Německa rozhodnuta prosazovat svůj vlastní typ demokracie; stejně, jako byl nedostatek společného plánování v otázkách výchovy, chyběla i dohoda o společném postoji k otázce všeobecného politického uspořádání. A není divu, že Němci, majíce na vybranou mezi demokracií francouzskou, britskou a americkou, vybrali si «demokracii» německou.

Všechno to, co je dnes vidět na politické scéně (čili to, co se nemusí skrývat v podzemí, o jehož povaze ovšem není třeba pochybovat), lze charakterisovat zase jediným slovem: nacionalismus. Někde zabarvený socialisticky, někde konservativně, někde i nábožensky, ale všude se stále stejným heslem — Německo především. Je možné se přít o tom, kolik hlasů by dostala NSDAP, kdyby jí bylo dovoleno zúčastnit se srpnových voleb — převládající tendence by tím patrně nebyla podstatně změněna.

Bylo by nepoctivé nezastavit se při této příležitosti u jednoho činitele, ne zcela nevýznamného, za který spočívá značný kus zodpovědnosti na nás, bývalých občanech ČSR. Mám na mysli tak zvaný «odsun» sudetských Němců.

Je pravda, že by se vnitřní vývoj Německa patrně ubíral stejnou cestou i kdyby nedošlo k tomuto tragickému přehmatu; ale je nesporné, že miliony Němců, vyvezených z Československa a Polska, přispěli víc než cokoli jiného k posílení nesmiřitelnosti, vzdoru a touhy po novém účtování — pokud jde o nás, vzaly nám možnost užívat v každé přítomné i budoucí rozpravě s Němci právě těch argumentů, kterými bychom nejraději operovali. Neboť tento nesmyslný zločin by zůstal zločinem, i kdyby byl prováděn humánně. (A nebyl.) Přidává ještě jen dílčí problém k celému komplexu, jímž je dnešní Německo. Volání těchto lidí po návratu domů a po odčinění křivd nejen že neumlká, ale stává se pomalu částí oficiálního programu nového německého vedení; nemusíme pochybovat o tom, že jednoho dne bude mít toto vedení, ať právem, či neprávem, na světovém fóru hlasitější slovo než cokoli, co proti němu budeme moci postavit my.

Situace, jak se dnes jeví, nemá prakticky řešení, jež by třeba jen z části mohlo uspokojit všechny strany. Návrat sudetských Němců, nevyléčených z nacionalismu a plných zášti, je těžko představitelný z mnoha důvodů; jejich přítomnost v Německu, kde po čtyřech letech jsou stále cizím, nezačleněným živlem a těžkým hospodářským břemenem, bude ještě dlouho bolavým místem a pramenem nebezpečného neklidu. Hlasy pravicových politiků, volajících v bonnském parlamentě po připojení sudetských krajů k Německu, byly sice úspěšně umlčeny, ale je jen otázka času, kdy se ozvou znovu — a hlasitěji.

Nenamlouváme si, že tato otázka, jako tolik jiných, bude automaticky vyřešena evropskou federací. Protože «spojená Evropa», v níž by základní příčiny napětí mezi skupinami a třídami zůstaly neodstraněny, by byla jen pokračováním starého neuspokojivého stavu pod novým povrchem.

Zbývá jediné řešení k záchraně Evropy před Německem a Německa před sebou samým: úplná převýchova. Soustředěné úsilí, směřující k paralysování nacionalismu a jeho kořenů, úsilí, v němž byly sotva učiněny první kroky. Bohužel, jsou to už jen Němci sami, na nichž spočívá celé břímě tohoto úkolu. Dnes, kdy si západní demokracie nechaly ujít příležitost, která se nevrátí, nemůžeme čekat, že se převýchova německého národa podaří někomu zvenčí.

A tak všechny naše sympatie musí být na straně té nepatrně menšiny opravdu pokrokových Němců, učitelů, novinářů a spisovatelů, kteří svádějí nerovný boj o duši německé mládeže.

Jejich vyhlídky jsou horší než špatné; ale podlehnou-li, bude to porážka nás všech.

Jiří Stejný

Dovolte, abych Vás tiše podezřival

1 stať: *Plivátko.*

Dovolte, abych si ponechal pro sebe prameny svých informací. Jistě mne chápete. Jistě víte, že nemohu zradit síť svých spolehlivých spolupracovníků.

Jsem Osobnost. Mám číslo 33.454 v Radě Svobodného Československa, číslo 33.453 řidičského průkazu A pro vozidla všeho druhu a 38 límečku u košile. A dovolte, abych vás tiše podezřival.

Je naprosto pozitivní, že jste ve spojení s Prchalovci. Vaše jednání se nepodařilo, protože vám nenabídlí dost. Mimochodem, ba ano, tu jsme u té otázky. Stydím se vám ji položit, ale víte, lidé mi píší odevšad, neztebe se, prosím, jsem samozřejmě na rozpacích. GDO vás vlastně platí?

Tuhle mi říkal kolega v kavárně, že jste se také neshodli se Sidorem a přešli jste k Peroutkovi, nevím, nevím, dobře-li jste udělali. Ale včera jsem dostal telefonické sdělení, že jste opustili Peroutku a přidali jste se k Osuskému.

Lidé, od nichž mám své informace, jsou naprosto spolehliví. Jakby také ne, celý den se ničím jiným nezaměstnávají. Vy asi nevíte, co se všechno člověk dozví, když tak může posedávat, popocházet, popostávat a poporozprávět si s přáteli o světové situaci.

Je arciž spletné zařadit se do toho osvobozovacího procesu a chápu vaše vyjednávání a váhání, vaši snahu vybrat si mezi veličinami, ne, to je odpovědný úkol pro odpovědné lidi.

Váš časopis se mi jinak líbí. Také jsem mival ten váš elán v mladých letech, ale to víte, zkušenosti, život, politika, to všechno mne poučilo. Ale přesto je to krásné, že máte takový elán (s vašimi názory se ovšem zlotožnění nemohu).

Myslíte, že to na vás nakonec nepraskne? Vrabci o tom cvrlikají po velkoměstských střechách, že jste vlastně zakuklená smečka hltavých marxistů. Ba dokonce ani není tajemstvím, že se mezi vámi vyskytuje hejno tajných agentů z Prahy, kteří podlamují mravní a psychologické základy našeho statečného úpěvického vyhnánctva.

GDO vás platí? Řekněte, a vše bude odpuštěno. Jinak si musíme myslet (pluralis majestatis), že jste placeni z Prahy. Ovšem, ušetřili jste si nějaké peníze při šmeltně s jehlami (to je TA známá aféra, no, netvařte se nevinně, MY to dobře víme).

Kolik jste dostali od Němců za smlouvu, co jste s nimi podepsali? Nemyslíte, že je trochu předčasně podepisovat smlouvy? Vždyť jste si ani vůbec nenacvičili autogram! Trochu se tedy ty informace rozcházejí, nevím přesně, zda jste ji podepsali v Caux nebo v Melunu nebo v Bagdadu a ze svědeckých výpovědí nevychází přesně najevo, zda jste tuto smlouvu s Němci podepsali bez Němců nebo s Němci. Nicméně dovolte, abych své tiché podezření uschoval ve svém srdci a kromě nejbližšího okruhu svých 96 známých, s nimiž si ve svých sporých volných

chvilich dopisují, ponechal toto svoje podezření v tajnosti. Jistě máte zájem na tom, aby se věci tak nemilě utullaly. Dovoďte, abych vám je pomohl tullať.

A vůbec: proč se vlastně namáháte? **ŘENTUJE SE TO?** Pravě křídlo levé větve středu agrární strany včera říkalo zcela odpovědně a vážně, že je to stejně na kočku. Myslím, že také hlas středního bloku levé skupiny levého křídla sociálních demokratů je nutno bráti v potaz a také s této strany dostávám ujištění, že lid si uvědomuje v rámci emigrace, že vaše namáhání postrádá půvabu. Vždyť neposíláte ani mejdla do táborů, ani ponožky a nemáte vliv na zatmění slunce. Jak chcete, prosím vás, tedy vydávat časopis? Nicméně odpusťte mi tyto skeptické poznámky na okraj, přesto se mi váš časopis líbí a posilejte mi ho. Budu vám zaň rád posílat svůj nový list *«Mé listy červeno-modro-bílé»*, jež jsem se rozhodl vydávat u vědomí vážnosti situace.

2. **Stat: Semily.**

Se myli, se myli a umejl se nemohli. Bylo tolik špíny a bláta a zápachu, že všechno mýdlo na světě nepomohlo a nepostačovalo. Se myli a se myli a umejl se nemohli. Jako s tou řepou, co ji tahali, tahali, vyláhnout nemohli. I řekl Bůh Otec Noemu:

«Vezmi koráb svůj, nalož do něho po jednom kusu od havěti veškeré, jakož i jednoho levého lidovce, jednoho pravého lidovce a jednoho lidovce středu, jednoho levého sociálního demokrata, jednoho pravého sociálního demokrata a jednoho sociálního demokrata středu, jednoho středního agrárníka, levého agrárníka a pravého agrárníka, levého středního a pravého živnostníka, levého, pravého a středního republikána, levého, pravého a středního národního socialistu, levého, pravého a středního národního demokrata, levého, pravého a středního slobodára, levého, pravého a středního demokrata, levého, pravého a středního separatistu separatistického, levého, pravého a středního separatistu neseperatistického, levého, pravého a středního separatistu autonomistického, levého, pravého a středního autonomistu separatistického, levého pravého a středního z každé strany prchalovské. A nezapomeň, Noe, vzít také jednoho komunistu. A buď **OBYVĚLŠTĚ VYBÍRAVÝ.**»

Neboť přijde potopa a celý svět zůstane zachován, jenom ve své arše navrtej nebožtíkem diru, aby se s havěti veškerou rázně potopila. Sám použij korkového pásu a polní lahvice na vodu a přesvědčiv se, že havěť veškerá zahynula ve vlnách, sebež karláček na zuby a přijdi na břeh, kde se můžeš opalovat.»

3. **Stat: Značně lyrická.**

Zatím co na sytých nebesích západního světa blikotaly třpytivé hvězdičky, vzduch voněl podzimními mlhami a IRO vozilo otroky za tichých nocí, zatím co vycházelo načervenalé slunce a hladilo zlatitými paprsky sousřeší všech měst světa, ve kterých se uchýtil cípek českého a slovenského života, chvěla se ve tklivém étheru v nekonečném dozívání mámivá, sladká, něžná otázka:

GDO VÁM DAL PENÍZE? GDO VÁM DAL PENÍZE?

(jinak dovoďte, bych vás tiše podezřívá i nadále).

Jiří Nehněvajsa

Dar nejvzácnější

Přechod z temnějších uliček Starého města do ozářené třídy je neočekávaný, Pavel se však vmísí do proudu chodců a beze spěchu pokračuje ve své bezcílné pouti. Ačkoli stíhán, v spěchajícím davu je mu nejbezpečnější, zatím co radiogramy a dálkopis policejního aparátu opakuji jeho jméno a popis stanicím, v nejvzdálenějších koutech země. Zde v živém ruchu ulic je skryt jako zrnko písku v poušti a jen náhodou by mohl uváznout v nějaké neočekávané razii.

Pavel však nemyslí právě nyní na možné nebezpečí. Je krátce před vánocemi a osvětlená třída se spěchajícími davy vyvolává vzpomínku na jiné předvánoční dny, kdy ozářené výklady, plné dárkových předmětů vyvolávaly lehké vzrušení v každém, kdo pomýšlel překvapit nějakým dárkem některého ze svých drahých.

Dnes je tomu jinak. Dokonce i výklady skýtají jiný pohled. Příliš často se v nich objevuje velký zarámovaný portrét, někdy dva. Vždy táž otýlá tvář s rysy tupé brutality ve svislých koutech úst. A druhý portrét s asijskou pečeti v rysech, nízké, prohnané čelo nad ztrnulým poloúsměvem. Ještěři hlava — tak to napsal jeho krajan, známý gruzinský básník, ve svém díle Vražděná duše.

Tehdy to byl vzdálený problém, dnes už lidé poznávají, jaké to je, vraždi-li někdo duši člověka, celého národa. — Myšlenky Pavlovy přeskočí novým směrem — tentokrát nebudou vánoce veselé. Ještěři hlava, i ta otýlá, a ještě řady jiných se pečlivě starají, aby vražděná duše nevyšla z hrůzy. Statečnému jsou ony hlavy i jejich záměry vyzváním, pro zlomené jsou denním pramenem děsu, ale — nejneuvěřitelnější ze všeho — jsou i takoví, kteří se před nimi sklání s úctou a obdivem. Podivný, zrůdný zjev.

Neznámý se ubírá dále, nad ním do dálky běží v perspektivě mizející řady elektrických světél, auta nové vládní kasty sviští po asfaltu a na pohled vše vyhlíží jako kdysi. Nový řád má ještě dekorum bývalé civilisace.

Pavel sám bude mít štěstí, ztrávil-li vánoce v některém českém táboře, za hranicí. Tam už bude v bezpečí. Tady by mu mohla náhoda ještě zahrát nepěkný kousek. Jemu však nezbývá, než čekat v Praze, až přijde posel se zprávou, že přechod na hranici je zajištěn. Možná, že se dostaví již dnes, možná zítra, pozítří — co na tom? Vždyť jen Bůh ví, kolik let pak bude muset trávit v cizině, kolik neporozumění, lhостejnosti tam potká, kolik zklamání mu tam připraví pochybní lidé jeho vlastní krve.

Pohled na hodinky mu zjeví, že smluvený čas se přiblížil. Jak bylo dohodnuto, má přijít těsně před uzavřením domu. Zamíří nyní určitým směrem a za nedlouho je na místě.

Jakživ nevěděl lidí, u nichž patrně ztrávil dnešní noc. Smluvené znamení zvonekem mu otevírá dveře. Jak je veden do zadního pokoje, letmo zachytí nervosní pohled šedovlasé paní domu a neobjasný, zvědavý výraz v tváři mladé dívky — potom je opět sám. Nikdo se ho na nic neptá. Jedině hostitel ho vybízí, aby se pohodlně zařídil, něco k jídlu že bude za okamžik. Potom zůstává v malém pokojíku sám se svými myšlenkami.

Ti lidé zde riskují žalář za svoji obětavost, a tato připomínka v něm vyvolává trapný pocit. Je zvyklý jednat a riskovat sám nebo se stejně odhodlanými — vyhýbat se tomu, aby do nebezpečných věcí byly zatahovány ženy nebo nezkušení lidé. I tak je obětí až příliš. Dnes však není vyhnutí, zde musí čekat na zprávy od hranice.

Později, po spěšném jídle, ticho v pokojíku uhlazuje chod jeho myšlenek. Lidé jako jeho hostitelé byli za války za totéž popravováni nebo hynuli zvolna v koncentracích. Tehdy byli katy i honící smečkou Němci, dnes komunismem zvlíči Češi. Z krve a utrpení neznámých hrdinů je utkání legenda slávy a zásluh pro ty, kdož v střemhlavé honbě za mocí zavedli národ v řetězech do nového otroctví, neskonale trpčího a zkázonosnějšího. Tehdy se vědomí národa zdvihlo a zpevnilo k nové síle, dnes je jeho duše zvolna usmýkávána na trnité cestě, kde bratr stojí proti bratru. Proč? — Znovu se mu v představě vynořuje ztrnulý poloúsměv ještěři hlavy s nízkým čelem.

Dole je slyšet bouchnutí domovních dveří a kroky, vystupující vzhůru. Neznámý návštěvník otočí vypínačem, takže se ocitá v pološeru. Do pokoje vniká jen málo světla záclonou na zasklených dveřích. Potom se ozve známé zazvonění,

jež elektrisuje napjatě naslouchajícího. Zpráva od hranice, nic jiného to nemůže být. A v příští minutě mu silně tiskne ruku věrný přítel a spolupracovník. — Na hranici je vše v pořádku, nejlépe, odjede-li dnešní noci. Se rtů spěšně plynou první slova, věcná, strohá a bez úvodu. Pak okamžik mlčení, téměř rozpaků, když přátelství hledá teplejší slovo rozloučení. Dostanou se k tomu oklikou a téměř stydlivě, dávno odvykli dovolovat průchod sebestmenšímu osobnímu citu. Potom vzpomínka naváže přetrženou nit rozhovoru.

Zdali se přítel pamatuje, jak spolu chystávali vánoční stromek sestřiným dětem? A dárky, cukrovinky — nebo jak zastupovali svatého Mikuláše? — Inu, teď si počkáš, než se k tomu zas jednou doma dostaneš! Podobné sentimenty musí nyní stranou, ještě je před námi velký boj. Doufám, že nebudeš tam venku zklamán, divné zprávy odtamtud někdy docházejí. O zuřivém partajnictví, o tom, že tam je vše bezhlavé, bez cíle a bez velké obrodné myšlenky, jež by posilovala a sjednotila — zatím co zde lidé zatínají pěsti, doufají, lopotí se v koncentracích a jsou bití do krve svými katany. Venku, jak se zdá, je to theoretický problém, a my zde zápasíme o záchranu každého jedince, o záchranu duše národa před zoufalým propadáním tupému podrobení. Venku se napalují a hádají o křesla, zde lidé potí krev. Přijdeš-li venku mezi naše lidi, shleďáš-li, že se ani nyní žádné ze svých neřestí neodnaučili, nedovol, aby to zlomilo tvou vůli. Řekni jim, nedokáží-li být lidštějšími, ať pro Boha jdou raději stranou a neotravují ten sporý pramének, jenž nám za hranicemi vytryskl. Jaká hrůza, zatím co my zde zápasíme o bytí či nebytí, tam venku se už zase rvou o budoucí moc a panství nad rdoušeným národem.

Vášnivá, polohlasitá slova se zařezávají do ticha prostoru, zmlkají náhle, jakoby se přítel hrozil představy, jež vyvolal svými větami — supi, zápasící v bezpečí o tělo rdoušeného....

Potom se přítel rozhovoří klidněji, s naléhavou prosbou v hlase, jakoby ho mohli uslyšet ti, jimž jsou jeho slova určena. Řekni jim, že my zde obětuje své vlastní životy pro společnou věc. Snad se ti podaří jimi pohnout, aby obětovali své malicherné zájmy velkému cíli, odhodí své sobectví a partajní kupčení. Je to přece tak málo, pomyslíme-li na oběti, které jsou zde denně přinášeny, na rozbité hlavy, na chlapce utloukané v koncentracích, na uštvané oči žen.

V dálece bijí hodiny na chrámové věži desátou. Přítel se zdvihá, nervosně přejde pokojem a obrací hovor jiným směrem. Ještě jednou opakuje instrukce pro přechod, je nutno vřít si do paměti též poselství a jména lidí venku za čarou svobody. Na konec: Nemám, co bych více řekl. Já vím, že ty nezapomeneš, že ty půjdeš cestou nejlepší, i když nebude bez bojů, zklamání a trpkosti. Tvůj vánoční dar bude z nejvýznamnějších. Nádherný dar, který najdeš pod první jedlí za hranicí na bavorské straně. Je to dar, pro který jsme zde spolu bojovali a který je pro zde zbylé přátele a celý národ nejtoužebnějším snem, který nám pomáhá nésti i to nejtěžší, neboť bez něho není života. Svoboda! —

Poslední slovo znělo jako vzdech šeptané modlitby.

Rozloučení, krátké a bez pathosu, končí poslední chvíle setkání. Jakoby se měli již zítra opět setkat, ačkoli nikdo z nich neví, jak dlouho se neuvidí, setkají-li se vůbec, přežijí-li svůj zápas.

Přítel odešel. Ve tmě u nezastřené okna vyhlíží Pavel do ulice. Naposled uvidí postavu svého druhu na nároží, kde si zažehuje cigaretu — smluvené znamení, že vzduch je čistý.

Potom rozloučení s hostitelem — matka s dcerou jsou patrně již na lůžku. Ulice opět přijímá uprchlíka, jenž se neohlíží a vykročí svým směrem na dalekou pouť. Malé náměstí zavoní smřím. Kolik slzí bude letos prolito pod vánočními stromky! Leckterý rodinný kruh bude prořídlý, chudší o vězně nebo uprchlé.

Pavel přidává do kroku a spěchá nyní ulicemi téměř opuštěnými. Je mu skoro stydno, že opouští bojiště, skoro má chuť zůstat a tady dobojovat svůj díl na společném zápasu. Jak lehké to bude venku v zahraničí, v bezpečí před slídily, vězením a vlkodlaky ještěří hlavy. Skoro se styděl za svůj útěk, za to, že opouští svou skupinu. Ano, raději by zůstal, ale nyní už nemůže. Jeho nejdůležitější úkol byl tak jako tak ukončen, jakmile se jednou octl na seznamu zatykačem stíhaných. Nyní by jen ohrožoval bezpečnost nejobětavějších i všech oněch známých, kteří jen mlčky a bez ptaní poskytují úkryt a vše co mají přehajícím a pronásledovaným.

Snad bude moci za hranicemi přece jen vykonat kus dobré práce. Promluvit lidem do duší, těm, kteří již asi pozapomněli, co od nich domov očekává. Kdyby alespoň toho mohl dosáhnout, aby zburcoval více svědomí a vůle, více skutečného bratrství. Pak nejde nyní nadarmo a nepřechá za hranici jenom proto, aby zachránil toliko svoji bezpečnost. Pak také bude práv onoho podivuhodného vánočního daru, o němž mu přítel hovořil. Daru, jenž ho čeká pod prvním stromem za hranicí, daru, jehož kouzlo si po měsících zápasu a napětí už sotva dovede představit.

Do ulice klesá mlha. Houstne a zakrátko pohlcuje spěchající postavu. Ještě chvíli je slyšet slábnoucí zvuk kroku, pak i to zmlká...

Arko

Sláva a utrpení sester Brontëových

V Národní galerii portrétů v Londýně visí obraz, na němž Branwell Brontë, alkoholik a opiomaniak, mazlíček a kletba Brontëovy rodiny, vypodobnil své sestry v roce 1835. Je to ubohý výtvar neškolené a neobratné ruky, bez formy a vnitřního zření; a přece je jen málo portrétů, které by mě dojímaly a dokonce pronásledovaly více než tato truchlivá mazanice. Zde je Charlotte, devatenáctiletá, krátkozraká, obtlouklá dívka malé postavy, s nepěknými a přísnými rty, s příliš velikým a ohnutým nosem, bledé a nakřoulité pleti, s provinciálním nepodařeným účesem. Zde je hubená, nezdravě vypadající Emily, tehdy sedmnáctiletá, s popelavou pletí a očima příliš od sebe vzdálenými. A tady je patnáctiletá Anne, podle současníků ze tří sester nejvzhlédnější, příšerně bledá, s ustupující bradou a neupravenými vlasy. Tento nudný obraz zachycuje zajisté všechnu obyčejnost a všechno neštěstí jejich osobních údělů, avšak ani beznadějný břídil, ač byl zcela bez obraznosti, nemohl dočista udusit geniální šilenství, zářící z očí jeho sester. I kdybychom nevěděli, koho podobizna představuje, cítili bychom podivnou sílu, planoucí v těchto zrácích. Je v nich zajato celé tajemství velikého literárního díla dvou škaredých a zdrželivých sester, žijících v opuštěné vesnici s panovačným pastorem, který byl jejich otcem a s položeným bratrem, který se zvolna a tvrdohlavě upíjel k smrti.

Příběh sester Brontëových je podivný a o málokterém anglickém spisovateli bylo napsáno tolik jako o nich, od prostých životopisů až k bláhovým výmyslům, jež se pokoušejí vysvětlit nevysvětlitelné psychoanalytickými teoriemi. Jejich otec, který si změnil jméno z Prunty či Brunty na Brontë, přišel z Irska a po studiu v Cambridge a několika menších pastorských štacích zakotvil v Haworthu, v divoké, opuštěné a bařinaté krajině yorkshirského hrabství, kde zůstal až do smrti. Jeho žena mu porodila za deset let šest dětí a pak zemřela. Hoch Branwell byl vychován doma a dívky poslali do levné dívčí koleje pro dcery pastorů. Byla to spíše káznice než škola, duševní kriminál plný hladu, zimy, zanedbání a beznaděje. Zabíla Marii a Alžbětu a téměř zabíla Charlotte.

Tři zbývající sestry, Charlotte, Emily a Anne se později pokusily vyučovat

a byly vychovatelkami v soukromých rodinách. Nenáviděly však toto povolání a vracely se o prázdninách do pochmurného malého vikářství jako do ráje. Domnívaly se, že by se jim dařilo líp, kdyby si samy zařídily školu a aby se naučily cizím jazykům, Emily a Charlotte se vypravily jakožačky do Hegerova pensionátu v Bruselu. Anne, nejmladší, mírná, pobožná a těžce pracující, jež stále uklízela, vařila, prala a žehlila, zůstala doma. Charlotte, tehdy pětadvacetiletá, byla velmi malá, velmi obyčejná, neobyčejně stydlivá, překvapivě mlčelivá, bez jiskry humoru, tvrdá v úsudech o ostatních, nezlomně doufající v Boha. Emily bylo třídvacet a byla ještě mlčelivější a smutnější než její sestra. Byly trochu staré na to, aby byly chovankami pensionátu; byly podivinské, provinciální a chudé. I mezi Angličany platily jejich způsoby za kožené a nemístně hrdé; tím více se smály veselé belgické dívky těmto dvěma křídově bílým Angličankám, jež spolu chodily po školní zahradě, jedna malá a tlustá, druhá vysoká a vychrtlá, držíce se plaše jedna druhé, vylekané, zoufale osamělé, avšak s nikým se nestýkající. Smály se jejich šatům, podivně přiléhavým rukávům a špatně střiženým pluhavým sukním, jež vypadaly uboze v rozpustilých dnech širokých škrobených sukní a krinolin. Ale pracovaly vážně a získaly si obdiv ředitele školy, pana Hegera, třiatřicetiletého muže oslnující osobnosti a pronikavého psychologického talentu. On první poznal u Emily rysy geniality.

Po smrti své tety se vrátily do Haworthu; Emily se ujala domácnosti, ale Charlotte jela znovu do Hegerova pensionátu v Bruselu, tentokrát jako učitelka angličtiny. Ale neměla tam býti šťastna. Heger, aniž si to uvědomoval, přitahoval ji jako muž i jako intelektuál, znalý života a literatury. Šlela zármutkem. Ač s ním žila pod jednou střechou, měla jen zřídka příležitost vidět muže, kterého milovala. Byla opuštěna v nepřátelském městě. Jednoho dne, ač zarytá protestantka, vešla do římsko-katolického kostela a poklekla ve zpovědnici. «Otče, jsem protestantka.» Kněz jí řekl, že jako protestantka nemůže brát účast na svátosti pokání. Avšak Charlotte jej přece uprosila; vyzpovídal ji. Myslím, že tato tvrdá dívka si nikdy neodpustila impuls, který jistě pokládala za slabost a snad proto, když později psala o této zkušenosti v románech, dovolila, aby se její hněv k sobě samé vybil v útocích proti katolictví, nehodných tak veliké duše. Jediným řešením bylo vrátit se domů. Je-li vůbec kdy dovoleno užít rčení o zlomeném srdci, pak je to jistě v případě této zdánlivě šeredné, avšak vášnivé ženy, která byla schopna dávat hlubokou lásku a která byla bez pochyby hodna lásky ještě větší. «Mnoho jsem trpěla před odjezdem z Bruselu, myslím, že dokud budu živa, nezapomenu na to, co mě stálo rozloučení s panem Hegerem», napsala. Poslala svému milovanému učiteli čtyři dopisy; nejpodivnější, nejvznešenější a snad nejsmutnější milostné listy, které jsem četl. Mohla je psát jediné Angličanka; a jen jedna — Charlotte Brontëová.

Charlotte, Emily a Anne byly tedy zpět v šedivém starém vikářství, odloučeném od světa, na kopci, drásném větrem, s okolními vrchy, pokrytými divokými močály, v osamělém místě, odříznutém na jednom místě, odříznutém na jedné straně pustou zemí s několika zakrslými keři, jež nerostly, hřbitovem se zpustlými náhrobkami a na druhé straně kilometry dlouhými vřesovišti. Zbývajícími členy rodiny byli starý, slepý, cynický otec a nepřítel bratr, který přišel domů jen proto, aby se pomalu dobil ze zhrzené vášně k ženě o osmnáct let starší než on, s níž se nemohl oženit.

Tam objevila Charlotte v roce 1845 básně své sestry Emily, což vedlo k poznání, že všechny tři píší verše. Smutné vikářství se stalo literární dílnou; v přestávkách mezi dřinou v ubohé domácnosti psaly tři sestry básně a romány. V roce 1847 uveřejnila Charlotte román JANA EYROVÁ pod pseudonymem Currer Bell. Mlčelivá, potlačená stará panna vtělila do románu své pojetí života; svou

zkušenost morální síly ženy a svou obraznost, v níž se muž stává slepým nástrojem vášně. Dávám však přednost životopisnému románu VILLETTE, který vydala v roce 1853. Užila v něm truchlivých zkušeností z Bruselu, ale ukázala svou obraznost. Je to divná, krásná, smutná a tajemná kniha, s náznaky nadpřirozena, jež najdeme ve všech dílech sester Brontëových. Je to první román, který je spravedlivý k anglické ženě, k té duchovní a mentální síle, k té přitažlivosti ducha, jež jsou u Angličanek znakem téměř rasovým. Tyto dary, které z nich tvoří okouzující a jedinečné bytosti, byly patrné i v šeredné a špatně oblečené anglické učitelce s planoucímá očima. Ve VILLETTE sestoupila Charlotte se své chladné neúčastnosti, která byla jejím údělem v životě, a otevřeně a téměř divoce jednala v převleku své hrdinky.

Ale Emily byla ještě odvážnější než její sestra. Zformovaly ji divoké močály, bouře a zimní noci. Z divoké prsti, štiplavého deště a mrazivého větru roste útlý a přece silný vřes a z nich vyrostla také ona. Její morálka, vyjádřená v románě BOURLIVÉ VÝŠINY, nemá nic mírného, nic příjemně společenského; neřídí ji milosrdenství, nýbrž pudová, věčná síla přírody. Heathcliffe, neblahý hrdina BOURLIVÝCH VÝŠIN, říká umírající ženě, kterou marně miloval a mučil po celý život a která marně milovala a mučila jeho: «Zasloužila sis to. Zabíla ses sama, poněvadž bída a ponížení a smrt a nic, co by na nás mohl seslat Bůh nebo satan, nás nikdy nemohlo rozdělit. Udělalas to sama ze své vůle.» Ale tato divoká kniha, plná řeřavých scén, se končí smírnou notou. Neúčastný pozorovatel, stojící u hrobu všech hlavních osob, praví: «Setrval jsem u nich pod mírným nebem, díval jsem se na hmyz, létající kolem vřesu a zvonků, naslouchal jsem jemnému vánku, ševlícímu v trávě a divil jsem se, jak se někdo může domnívat, že tito spáči nedřímají klidně v této klidné zemi.»

O vezdejším životě sester Brontëových lze dodat jen pár slov. Emily zemřela ve třiceti letech, roku 1848, téhož roku jako Branwell. Anne, která dosáhla nesmrtelnosti jenom jako společnice svých sester, přesto že sama vydala dva romány, zemřela rok na to v osmadvaceti letech. Charlotte si vzala pastora, který pomáhal jejímu otci a zůstala ve starém vikářství. Ale necelý rok po svatbě, v roce 1855, zemřela také ona, sedmatřicetiletá, s nenarozeným dítětem v lůně. Starý pastor na vikářství osaměl.

Nedávno umístili ve westminsterském opatství v Londýně pamětní desku tří sester Brontëových. Deska je v těsném sousedství Shakespearova památníku. Je známo, že dějiny si libují v cynických žertech.

Karel Brušák (Londýn)

Až budeme mít cyklostil...

Při poradě o lepší propagaci naší věci u cizí veřejnosti, namítl jeden z účastníků, že k informování Západu a komentování aktuálních událostí doma nelze zatím přistoupit, protože - nemáme rozmnožovací přístroj, na kterém bychom letáky a jiný materiál zhotovovali. Tutéž překážku pak uvedl během hovoru ještě několikrát, když se uvažovalo o jiných možných akcích k šíření

zájmu o naše problémy. Zdálo se, že cyklostil je úhelným kamenem celého exilu, bez něhož Československo nemůže být osvobozeno a nebude-li ho, český a slovenský národ je navždy odsouzen úpět v poutech orientální diktatury...

Je zajímavé, že se přitom nikdo nezasmál. A přece málokdy se lze setkat s názorem tak absurdním. Jeho absurdnost vynikne nejlépe,

promyslíme-li jej do konce. Je-li první podmínkou jakékoli politické práce kancelářská výzbroj, pak všude, kde mají cyklostil, se musí vytvořit odbojová skupina. Města v pravěku vznikala při ústích řek a nalezištích nerostů, emigrace se budou sdružovat kolem cyklostilů. Šli už jste někdy, třeba ve čtyři odpoledne do restaurace na oběd proto, že tam náhodou měli otevřené dveře? Asi ne; člověk obvykle pocítí hlad a pak teprve hledá restauraci, kde by se najedl. Československý exil však bloudí ulicemi Západu a čeká, až zakopne o cyklostil. Pak začne odboj.

Nemusíme zůstat při cyklostilu. Bylo by třeba přesvědčit State Department, že imigrace podle DP zákona jde hlemýždím tempem, že z 1500 stipendií pro studenty-uprchlíky, vypsanych na rok 1949/50 ztroskotává 90% na kožených předpisech americké diplomatické byrokracie. Ale nejde to: nemám visum, peníze, nejede mi zrovna vhodný vlak z New Yorku do Washingtonu, prší ... Tak až to přestane.

Jsme bez programu, protože čekáme, až budeme mít nějaké prostředky k provádění — čeho? Programu, který nemáme? Ostatně jak posoudit, kterých prostředků je nám třeba, když nevíme, co chceme dělat? A přece zkušenosti osobního života každého člověka poučují, že každému úsilí o získání materiálních předpokladů předchází vědomí určitého cíle a vůle k jeho dosažení. Zdá se, že právě té vůle se nám nedostává. A podle pravidla téměř matematického, o jehož platnosti lze ovšem ztěžší přesvědčovat pesimisty a malomyslné, prostředků a moci se dostane jen tomu, kdo má vůli k činu. A také odvalu, neboť to jsou dvě vlastnosti, jež jdou nerozlučně spolu.

Až budeme mít cyklostil ... Až budu sám pevně existenčně zajištěn ... Až začnou ti druzí ... Stálé

odkládání nezbytného rozhodnutí, jež mělo být samozřejmé každému, kdo šel do exilu, rozhodnutí začít ihned, na místě, od nuly, nestatečné zavírání očí před rozměry úkolů, které jsme na sebe vzali a jimž takřka pod trestem smrti musíme dostat, je chronická emigrantská choroba. Čím více se jí poddáváme, tím hlouběji klesáme, tím zoufalejší je naše psychologická a mravní situace. Proč by si československý exil neměl vzít poučení z odstrašujících příkladů emigrací ostatních, zejména ruské, a překonat silou vůle svou malátnost? Je nutné, aby všechna příkoří a strádání, jimž jsme se dobrovolně vystavili, posloužila nakonec za další důvod k náporu, že rozklad je mechanicky nevyhnutelným osudem každé emigrace.

Mnoho z nás namítá, že překážky, proti nimž máme bojovat jsou objektivně téměř nepřekonatelné, že si žádají nadlidského úsilí. Ostatně, kdyby každý konal svou povinnost, že by po nikom nemusily být žádány nemožnosti. To je právě to. Překážky jsou téměř nepřekonatelné a kdyby každý konal svou povinnost ... Zapomínáme, že jsme v exilu. To je mimořádná situace, jako válka nebo stav obležení. Situace od nás mimořádné výkony neúprosně žádá. Zde nemůžeme pohodlně trvat v čase, jak to mnozí činili doma, jinak prostě a bez příkras zajdeme. Co se pak tkne požadavků, aby se každý náležitě staral o své, zůstane asi na vždy, za všech i tak zvaných normálních okolností jen akademickým postulátem. John Ruskin kdysi řekl, že státy jsou pevně jen úměrně k počtu občanů, jimž v podvodu brání i jiné věci, než strach před dopadením. Mnohem obecněji se dá říci, že lidská společnost bude trvat jen tak dlouho, dokud v ní budou jedinci ochotní konat více než svou povinnost. Právě proto, že tolik jiných svou povinnost nekoná. Tomu neodpo-

může žádná lidská spravedlnost. Norimberský soud mohl sice dát pověsit německou vládu, ale trosky materiální, společenské a mravní, které nacistický režim po sobě zanechal, budou napravovat v mravnějším úsilí celých desetiletí tisíce a miliony obětavých pracovníků, kteří za pohromu nenesou žádnou zodpovědnost. Stejně vyhlídky máme i my, vrátíme-li se jednou do vlasti. Ale již ve vyhnanství si to musíme

uvědomit: naše obtíže zavinil násilný režim, nastolený doma, avšak překonat jej musíme sami.

Nebudeme překvapeni, vzbudí-li tato úvaha odpor. Jedním jsme si však předem jisti: kteří v ní nějakým nešťastným nedorozuměním ucítí osten proti sobě, nesáhnou k žádnému hromadnému či veřejnému protestu.

Neboť zatím nemají cyklostil.

Mark.

Restaurační a pokrokový tábor

Nedostatečná účinnost nejen RSC, ale celého čs. exilu je obvykle přičítána stranickým a osobním sporům, které vyčerpávají jeho energii a nedovolují rozvinouti aktivitu, zaměřenou k činnosti zahraničně-politické povahy, která by měla být ústředním zájmem každého, kdo šel za hranice opravdu pracovat pro odstranění komunistické nadvlády. Ve skutečnosti je příčina nedělnosti exilu a jeho rozháranosti ještě hlubší. Tak, jak se mění poměry doma, roztupuje se exil stále více na dva tábory, jejichž zásadní politické koncepce jsou naprosto rozdílné a tento rozdíl je nejtěžším problémem exilu; je to problém, který bude vystupovat stále zřetelněji, jak pod tlakem poměrů budou se urovnávat spory osobní a stranické.

Oba tábory jsou si zajedno odstranit komunistický režim, ale rozděluje je otázka, co postavit na jeho místo.

Jeden tábor, který je nejpřípadnější označován jako tábor **restaurační**, je tvořen těmi, kteří konstatují, že určité změny, které nastaly v životě národa doma, se staly neprávem, násilím a tudíž se domnívají, že jediným možným a spravedlivým řešením otázky, jak uspořádat mezinárodní společnost, je restaurovat ten stav, který byl v době, kdy se bezpráví stala. Jejich

program je návrat k určitému datu, návrat více méně mechanický; při čemž není ani tak důležité, ke kterému datu navrhuji se navrátit — zpravidla k tomu, kdy se jim dařilo nejlépe. Podstatné je, že zde se jedná o mechanický návrat k nějakému věrejšíku, k nějakému datu; proto se i politické a národohospodářské problémy tomuto táboru jeví celkem jednoduché; není třeba studovat, zkoumat a pracovat-to, co bylo, je známo a obnoví se.

Mezitím prodělává celá československá společnost doma takové přeměny, jakých dosud nepoznala: mění se celá společenská stavba, staré vazby a poměry se ruší a vytvářejí nové; mění se celá mentalita lidí; určité věci se stávají součástí denního života a samozřejmostí myšlenkovou; mění se celá světová a mezinárodní situace. Národní celek toto všechno bere na vědomí, prožívá a vytváří si podle toho své programy, své požadavky a své ideály, které nejsou snad ničemu tak vzdáleny jako poměrům, kterými národ už jednou — ať v roce 1938 nebo v r. 1945 — prošel. Tyto změny tento restaurační tábor celkem ignoruje.

Rozdělení emigrace (i domova do jisté míry) na tyto dva tábory se nekryje s hranicemi politických stran, nýbrž prostupuje napříč jimi a komplikuje tak stejně složitou situaci; a

co je hlavní — zůstává rozdělením základním. Ostatní rozpory dají se srovnat, ale tento hlavní rozpor je, jak se zdá, zatím nesmířitelný. A k jak paradoxním výsledkům vede, ukazují schůzky pařížské odbočky Hospodářské rady, založené svého času v Ludwigsburgu. Na první schůzce, již se zúčastnili vesměs národní socialisté, byly hravě rozřešeny všechny problémy budoucího Československa: obnoví se stav z r. 1938, znárodnění se zruší, dělnictvo «se odnaučí třídní nenávisti» atd. Na druhou schůzku bylo pozváno několik členů republikánské strany, jimž bylo předloženo usnesení první schůzky; nově přichází se jali dokazovat, že podobný program by narazil na naprostý odpor většiny národa a že je neuskutečnitelný. Z toho je vidno, že rozdělení exilu podle názoru na tuto věc není rozdělením stranickým, spíše lze říci, že političtí profesionálové stran stojí — až na výjimky — v táboře restauračním, kdežto prosté členstvo (v zahraničí, ale hlavně doma) stojí v převážné většině v táboře opačném.

Z tohoto rozdílného postoje k politickému programu exilu vyplývá nezbytně i rozdílný postoj k domovu.

Tábor restaurační vychází z přesvědčení, že v určitou dobu vývoj násilným a nespravedlivým způsobem se dostal na nesprávnou kolej; náprava křivd a nesprávností, které v jejich důsledku se staly, je vrácení do stádia, ve kterém se násilný zásah stal, tím bude křivda odčiněna a vývoj může probíhat dál. Proto jej změny smýšlení domova příliš nezajímají, nejvýše jako problém hlasů při příštích volbách, protože nemají významu. Po porážce komunismu vítězové nutně a spravedlivě obnoví ten stav, který byl, protože každý jiný stav je důsledkem zásahu nacistů a komunistů a tudíž nedemokratický a nemožný. Proto je také tento tábor nakloněn považovat exil za zvláštní, samostatné těleso; dostává se až k požadavkům všeobecných voleb v exilu a dává tak nejzře-

telnější na jevo, že se chce považovat za mluvčí těch, kteří od určitého okamžiku byli z celonárodního života a vývoje vyřazení, nepokračují s ním a nechtějí jej tudíž zastupovat: jsou (v nejlepším případě) mluvčími exilu, nikoliv mluvčími celého národa.

Naproti tomu tábor jejich odpůrců, který by bylo nejprůběhavěji nazvat táborem pokrokovým, kdyby toto slovo nebylo tak kompromitováno, je si vědom toho, že jakkoliv současný stav společnosti je naprosto neuspokojivý, nebyl zcela neuspokojivý ani stav společnosti, jaký byl v tom či onom roce, do něhož má být národ navrácen, a že tento návrat by znamenal obnovení všech těch chyb, proti kterým bylo už tehdy tak těžce bojováno a které už byly rozpoznány a jsou známy. Proto chce, aby národ byl veden k svému ideálu nikoliv oklikou přes to, co bylo někdy v minulosti, nýbrž přímo cestou od tohoto stádia, v němž bude po osvobození, k tomu stavu svobody a života, po kterém touží.

Nejjasněji se rozdíl mezi oběma tábory projevuje v postoji k nekritizovanéjší stránce čs. demokracie, k organizaci politického stranictví.

Tábor restaurační považuje to politické uspořádání, jaké bylo, za neodmyslitelnou část demokracie — proto obnovuje politické strany i v exilu a snaží se, aby veškerá exilová činnost, obsazení funkcí v Radě, jejich orgánech, různých komitéttech, samosprávě táborů atd. se dalo prostřednictvím starých politických stran. Zde se projevuje příslušnost k tomu či onomu táboru nejzřetelněji, více ještě než v otázkách hospodářských, protože tam je do jisté míry ochoten z ohledu na volební výsledky udělat alespoň slovní koncese i ten či onen vůdce strany restauračního tábora, rozhodně však hodlá tento tábor držet starou stranickou strukturu, i když se neosvědčila a nechce ji ani veřejnost exilová ani národ doma. Tato politika je ovšem na delší dobu neúspěšná, protože se po osvobození nepochybně utvoří

celá tříšť nových politických stran, jestliže exil s sebou nepřinese — v souladu s vůlí domova — také nové organizační formy politického stranictví. Jestliže někde, tedy na tomto poli ignoruje restaurační tábor naprosto a jasně vůli domova, a chce mu naočkovat vůli svou vlastní; ba jde dokonce ještě dál a uměle zvenčí tvoří z oddaných stranických funkcionářů strany doma skupinky, od nichž si nechává pak potvrzovat svoje vlastní názory. Obchází tak názor národa (a konečně i názor velké většiny emigrantů), zřídka se tento tábor i jeho podpory, protože jakkoliv je národ doma ostře proti komunistickému režimu, jeví současně význačnou nechuť přinášet oběti za tím účelem, aby se vrátil ty poměry, kterých si nepřál ani v minulosti. A protože postavení Československa v novém uspořádání států světa bude úměrné úsilí, kterým jeho lid přispěje k vítězství demokratického tábora, oslabuje toto restaurační křídlo čs. odboje i postavení státu, nechťic respektovat přání národa a oslabujíc tak jeho vůli k odporu.

Druhé pokrokové křídlo se odlišuje

jasně hlavně v této otázce. Chce vyslovit veřejně to, co nemůže vyslovit národ doma, a postavením programu, shodného s jeho ideály, strhnout jej k největšímu vypjetí sil v době, která bude rozhodující, aby si tak vybojoval své místo mezi národy nejen osvobozenými, ale také vítěznými. Proto se snaží řídit jeho míněním, anticipovat jeho přání a ztotožnit se pokud možno s ním, aby nevznikaly pak boje v době, kdy bude nutno intenzivně pracovat v jednotě jak vnitro- tak i zahraničně politicky.

S hlediska tohoto zápasu mezi oběma křídly čs. exilu je nutno hodnotit a pozorovat události v něm; toto hledisko je daleko nejdůležitější proto, že není věcí čs. exilu ani věci československou, ba ani ne věci evropskou, je to součást velikého hledání nových společenských a životních forem, kterým prochází celé lidstvo a které Masaryk nazval «světovou revolucí» — tento přerod se nemůže zastavit před uspořádáním hospodářským a tím méně před uspořádáním politickým, jehož je politické stranictví podstatnou složkou. »Čs ZU«

Otázky komunistické špionáže

Asi před měsícem byly ve švýcarské «Weltwoche» dva nebo tři články, týkající se sovětské špionáže. Články vyzněly asi tak, že strach z komunistických špiónů je daleko větší než jakého je ve skutečnosti třeba. Čtenář měl záverečný dojem, že sovětská služba je více méně v rozkladu a že není třeba se příliš bát komunistických agentů.

Rozhodně bych s tímto názorem nesouhlasil, už proto ne, že je v boji vždy výhodnější nepříteli přecenit než nedocenit. Obecně možno shrnout komunistické přednosti (s hlediska cílů tajné služby) do těchto bodů:

1) Sovětská služba do značné míry se neskládá z lidí, kteří by dobrovolně

byli zvolili tento druh života (tak jako je tomu v západních službách), nýbrž z lidí, kteří k tomu byli donuceni a kteří žijí v neustálém pocitu tlaku hlavně revolveru v zádech. Lidé s vysokou inteligencí na západě věnují se většinou vědě, uměním, svobodným povoláním a pod. Lidé s vysokou inteligencí na východě jsou donuceni podřídit se státním účelům a zájmům, buď jako agitátoři, pseudovědci nebo špióni. Tito ztotožnění inteligenti mají celkem dvě alternativy: smrt v dolech a pod., nebo zaprodání se.

2) Druhým velkým nebezpečím je fanatismus a přesvědčenost mnohých komunistických agentů. Americký a

gent pracuje buď pro peníze, nebo z dobrodružnosti, či ze sportu. Mnohý komunistický agent pracuje z fanatismu, zabíjí svou oběť při naprostém vědomí, že bude chycen při činu (případ vraha Trockého). Tato přesvědčenost a fanatismus jsou tedy nejen nebezpečím v politické propagandě a získávání mas, nýbrž i v individuální práci špiónážní.

3) Třetím nebezpečím je tajný ráz komunistické politiky vůbec. Každý člen partaje (veřejný i tajný) je vlastně spiklencem, udavačem, fízlem. Tím se počet komunistických agentů po světě nesporně rozrůstá. Každý člen komunistické partaje na západě je vlastně agentem (skutečným nebo potenciálním).

Výchova komunistických agitátorů, stejně jako agentů, rozlišuje svět na dvě nesmířitelné poloviny: svět kapitalistů, svět zla a svět proletářů, svět dobra. Toto rozlišení je základem komunistických kritérií života, člověka a společnosti. Toto rozlišení je od malička lidem všetečováno a tedy pocítováno jako samozřejmost. Takovýto postoj k protivníkovi jako ke ztělesněnému zlu umožňuje nejen nejkrutější metodu, ale i provedení. Západní agent, vychován demokratickým chápáním relativity hodnot, kritérií a lidí, nejen se těžko rozhodne ke krutým metodám postupu, nýbrž i v nejnapjatější situaci bude mít pravděpodobně reakci zpomalenou vteřinou zaváhání. Na př. budou-li proti sobě stát za stejných podmínek komunistický a americký agent, vystřelí pravděpodobně dřív komunistický než americký. Tato zjednodušující deformace dobra a zla, přenáší snadno komunistické agenty přes jakékoliv morální konflikty, které ztěžují často západním agentům jejich práci.

4) Přísnost regulí a radikálnost trestů komunistické služby a na druhé straně zovíralnost amerických šéfů vede ke zkušenosti, že t. zv. double cross, pracující jak pro Ameriku, tak pro komunisty, dodávají Američanům bezcenné odpadky nebo zkresená fakta a ko-

munistům podrobné a korektní raporty.

5) Do určité míry je výkonnost agentů ovlivněna i celkovým postojem vlády k nim. SSSR a Kominforma velebí své agenty jako hrdiny (zatím co o západních říká «špinavý, placený špión»). Přesto, že každého dřive, či později zlikviduje, platí jim nepoměrně víc než Američané.

6) Adekvátní zjevy t. zv. doublů ve špiónáži se vyskytovaly v politice s legitimacemi 3 stran v kapse. V neškodném civilním životě říká se tomu «sedět na dvou židlích» a mnoho lidí v našem národě to pěstovalo a pěstuje. V t. zv. «vyšší tajné politice» to vypadá asi tak, že existovali mezi čs. prominenty, nebo ve velmi úzké jejich blízkosti lidé, s neobyčejně čilým stykem s Kominformou, kteří si svou důvěryhodnost v demokratických stranách pěstovali od r. 1945, ba i dřive. Práce na dlouhé lokty v komunistické špiónáži, nikoliv úkolová, jako v CIC.

7) Poznal jsem několik komunistických agentů. Všichni měli neobyčejně vyvinutý zrak a sluch. Zachytili nejtišší hluk a šepot, který ostatní neslyšeli. Jedna agentka dovedla bezvadně koordinovat víru v Boha s vírou v komunismus, přichylnost k lidem s pravidelným udáváním (zázraky dialektické metody). Dialektická morálka dovede v komunistické osobě srovnat nejnesmířitelnější rozpory. Ku př. jsem znal jednoho blahobytného buržua. Chodil s širokým žlutým slamákem na hlavě a s churchillovským cigárem v ústech, žil typickým měšťáckým způsobem a byl to sovětský špión. Uvádím tento případ proto, že ukazuje, jak daleko je příjemnější a snažší pro komunistického špióna žít v buržoasním přepychu a pohodě západního světa (a mít na víc finanční prostředky Kominformy), než žít jako západní agent v sovětské tyranii. Přesto, že by měl finanční prostředky a mohl luxusně žít, nemůže si to dovolit, aby se nestal nápadným a neodlišoval se od vyvrženého průměru.

Tento sociální fakt je přirozeným předpokladem k úspěšnosti sovětské služby. Úkoly komunistických agentů se shruba shrnou do těchto bodů :

- 1) normální špionáž (informace atd.)
- 2) likvidování politiků, svědků, nebezpečně chytrých lidí
- 3) rozvracení emigrace

V jednom DP Campu v Německu jsem se seznámil s tímto případem: jezdil ve vlaku stále na starý travel permit, nebo na černo, lezl do německých zahrad na ovoce, říká, že je to dobrodružství, vypůjčoval si peníze a nevracel je, dělal šmeliny s Care balí-

ky, hulákal sprostě ve vlaku a pod. Kromě toho rozšiřoval mezi kamarády pomluvy o IRU, o černých vyhlídkách emigrantů, o nucených pracích v dolech v Kanadě, o ztroskotaných DP parnicích atd. Byl to devatenáctiletý kluk. Po určitém čase se prozradil a přiznal, že jeho velkolepým úkolem je dělat veřejnou ostudu československým DP. Nad tímto úkolem komunistického agenta by se asi opět Weltwoche pou-smála a západní služby pronesly něco o myšičkách. Ovšem s hlediska naší emigrace je to otázka povážlivá.

Arnošt

Cs. kultura : z bláta do louže

Jeden muž napsal v Československu koncem minulého roku divadelní hru. Nebyla to hra nadprůměrná ve smyslu uměleckých kvalit a byla dokladem o četných začátečnických omylech svého autora. Od ostatních, v téže době a v témže státě napsaných her se lišila tím, že to byla hra dadaistická. Tento muž byl velký šprýmař a měl obzvláště vyvinutý smysl pro paradoxní intelektuální vtipy. Měl rád Alfreda Jarryho a Ladislava Klímu a tak trochu pod jejich patronací napsal svou hru. Nebylo v ní ani stopy po současném světě, nevystupoval tam ani Stalin, ani atomová puma; ku podivu si tento muž nestřílel ani ze Západu ani z Východu. Tato hra na mne působila, jako by byla z jiného světa.

Po vánocích si tento muž našel divadlo, které bylo ochotné jeho hru dávat. Zbývala censurní procedura. Na policii to byla jenom formalita: nějaký nakynutý byrokrat tam vpálil své razítko a rukopis poslal osvětovému úřadu. Tam už to nešlo tak hladce a nevzniklo tam z této hry žádné zvláštní nadšení. Zdálo se však, že osvětový úřad hru povolí, protože proti ní nebude moci najít pádnou námitku. Mezitím se

však o věci dozvěděli na krajském výboru KSČ, kulturně propagační referent si ji dal podrobně vyložit a hru si přečetl. Hluboce se mu nelíbila. Vzal ze zásuvky formulář, napsal tam autorovo jméno, formulář opatřil svým podpisem a dal jej do obálky k ostatním spisům. Pro autora si druhý den přišla policie. Nebylo třeba soudu ani jiných formalit. Vyplněním jednoduchého formuláře bylo krajským výborem KSČ nařazeno policii, aby autora po dva roky držela v pracovním táboře a socialisticky jej převychovala.

Jak vyhlíží taková policejní převýchova lidí, kteří se ničím neprovinili, nepřipravovali se na útěk za hranice, neměli nic společného se špionáží, letáky a atentáty — abych jmenoval alespoň několik oblíbených termínů, jimiž komunisté nálepkuji každého, kdo není jejich na 100 procent — a kteří se pouze znelíbili všemocné vrchnosti? Podařilo se mi jednou získat povolení kohosi navštívit v jednom takovém táboře. Osm hodin práce v dolech a vojenská strava. Lze posílat balíky. Návštěvy nejbližších příbuzných v neděli. Tedy alespoň pro letmého návštěvníka na první pohled žádné středověké mučičí nástroje. Místo nich

něco stejně rafinovaného: celé odpoledne přednášky o marxismu, proletářské revoluci, západních imperialistech atd., proslovované těmi nejpitomějšími SNB-many, kteří se k ničemu jinému nehodili a kteří by ani nemohli jít ve městě v uniformě po ulici. Bývalí gangsteři, povaleči, zloději, kteří se h. c. stali policajty, učí teď v převýchovných pracovních táborech čs. kulturní pracovníky, studenty a všechny ostatní, kteří nebyli komusi po chuti a nijak jinak se neprovinili (kdyby se provinili, přišli by docela jinak) správnému a jedině platnému vědeckému názoru.

Muž, který napsal dadaistickou divadelní hru a dostal proto dva roky pracovního tábora, je, myslím, lepším a typičtějším představitelem československé kultury než komunističtí toreadoři, kteří se ukazují na slavnostních shromážděních. A je v něm také kus tragédie naší kultury, která si libovala ve své svobodě a neviděla a nechtěla vidět její nepřátele. Komunisté nepotřebovali napodobovat Němce, nemuseli zaví-

rat Filly a Čapky a ostatní; z Nezvalů si udělali své dvorní šašky, z malířů Františků Grossů a Františků Kalábů své patolizalské služebníčky, z Trávníčků své bojůvkáře. A lidé, kteří nemají jméno, ale za to charakter, dolují prozatím uhlí. Je to velice málo povzbudivá situace.

Spisovatelé píší, jak tvrdí, do šuplíku. Malíři malují a bojí se vystavovat. Theoretikové theorisují tak ještě za zavřenými dveřmi přímo do ucha. Protektorátní atmosféra je slabé slovo. Tenkrát byla dvojí výhoda: nebyli zrádci, alespoň ne stejného druhu a tolik, a dalo se vypočítat, jak dlouho bude válka trvat. Dnes desertoval při nejmenším každý druhý a nedá se dobře odhadnout, kdy se bude moci svobodně mluvit, psát a malovat. Nelze ani říci, kolik zbude těch, kteří budou vůbec moci mluvit. A tak se zdá, že ve velmi četných oblastech československé kultury bude třeba začínat úplně znovu.

Jaroslav Dresler

D o p i s y

Mám velikou radost z vašeho časopisu a ze způsobu, jakým se snažíte přistoupit k problematice dnešní doby a k řešení myšlenkové i materiální situace lidské společnosti. — A to, co vám chci říci jako svůj základní dojem a názor, je částečně i odpovědí značce -K (Curych) z dvojčísla 6-7, str. 38.

Nemyslím vůbec, že Skutečnost by měla «podchytávat co nejvíce slušných lidí» a pod tímto zorným úhlem upravit svou linii a úroveň. Nemyslím naprosto, že by měla být tribunou zástupů, majících něco na srdci, kde by «každý krátce a jasně psal o tom, co chce říci». Já sice už často četl, jak je to zdravé a krásné, že jsme tu v emigraci tak různorodí v názorech, a že to je základ pravé diskuse a demo-

kracie, ale nám je přece třeba něco víc, než více méně amatérských debat o otázkách a otázekách.

Jsmo na rozhraní věků, staré principy v praxi už neplatí a nových není. Najít východisko je úkol nad jiné těžký, protože vyžaduje celé muže, kteří se nedají nikdy nikým a ničím koupit. Proto si představuji Skutečnost jako soubor prací těch, kteří touto devisou žijí a vzhledem k úrovni svého intelektu mají povinnost vytvořit nové hodnoty a hledat nové cesty pro svůj národ a lidstvo. Abychom se však vyhnuly pivním debatám a psaní o ničém, čímž se zahýbají téměř všechny emigrantské «časopisy», je nutno žádat od autorů vysokou úroveň a vědeckou metodu myšlení.

-fk- (Paříž)

Po přečtení vašeho časopisu říká každý: Je to pěkné, ale pro nás moc učené. — Chápejte, že i mezi těmi malými lidmi, lidmi bez maturity a dalšího vzdělání, jsou lidé toužící po pocitivosti a odpovědnosti se strany lidí, kteří vedou nebo mají vésti náš exil. Také my toužíme po ideové náplni našeho exilu, toužíme po hodnotách, které chceme jednou jako plus přivéztí svým drahým domů. A já jsem přesvědčen, že jste to právě vy, naši intelektuálové, kteří nám všem tuto ideovou náplň dáte a dáti můžete. Musíte jen k nám všem najít cestu, cestu takovou, aby byla i pro nás schůdná. Byla by to věčná škoda, aby časopis takovéto náplně se stal tribunou pouze jedné kasty našeho exilu, kasty, která je sí z větší části vědoma toho, o čem vy píšete. Pak by se tento časopis stal tribunou několika desítek intelektuálů, kteří by se (pravda) na jeho stránkách nádherně vybili v učených filosofických a národohospodářských uvahách, ale prakticky byste nesplnili to, co jste si jistě dali do vinku. Ozdravit náš veřejný život, zbavit jej korupce, byrokracie a jiných nešvarů.

Prosím ještě jednou. Píšte pro nás, dejte nám duchovní a ideovou náplň, dejte nám ji tak, abychom ji rozuměli a získáte sobě vášnivě přívržence a národu a národní myšlenky poctivé a věrné i schopné pracovníky.

K. M. (Valka, Německo)

Abych ti také popsal, jaká je tady* situace mezi námi Čechoslováky. Veškeré politické dění žádné. Dokonce ani separatisti nic nepodnikají a nepadne tu mezi námi jediné špatné slovo. Dostali jsme se ven z prepolitizované Evropy a jako kouzlem nikdo na politiku ani nevzpomene. Nevím, zda je to dobré či špatné. Každý se tu snaží vydělat dost peněz, aby se oblékl, naučit se anglicky a odpracovat si kontrakt. Mnozí se těší na návrat domů, jiní už tu chtějí zůstat nadobro. Jak by to však v budoucnosti mělo vypadat v repub-

* t. j. v Austrálii (pozn. red.)

lice, nikdo ani nevzddechne. Myslím, že je to tím, že jsme se dostali do úplně jiného života a mezi lidmi jiných názorů. Vždyť tady si nikdo z Australanů ani neuvědomuje, jaké nebezpečí čeká celý svět od Ruska a od komunismu. Tady je jen deset tisíc komunistů. Také je to možná tím, že nejsme ještě tak usazeni, abychom mohli myslet na budoucnost. — Přesto však doufám, že za nějaký čas vám získám i zde odběratele. Také bych vám do časopisu něco napsal, znáš mě však, že nejsem žádný politik ani theoretik, ale napsal bych vám o životě Čechoslováků v Australii. Musíš ovšem nějaký čas počkat. To víš, dělám zuřivě přesčasy, abych dost vydělal a mohl posílat sestře v Německu, a tak mám málo času.

Vůbec chtěl bych také nějak pomáhat, brání mi v tom však neznalost angličtiny. Pomalu se už začínám dorozumívat a myslím, že to nebude dlouho trvat a budu se snažit domluvit také s nějakou zdejší universitou, zda by neměla pro naše studenty stipendia. Ještě mnoho pozdravů a všem vám tam mnoho štěstí ve vaší práci pro lepší budoucnost. *Zdeněk (Melbourne)*

Nikdy bych nebyl věřil, že 30 mil moře, které dělí Anglii od kontinentu by mohlo udělat takové rozdíly, s jakými se zde setkáváme.

Dnešní Anglie je zemí základních protikladů. Tento rozpor je charakterizován dvěma generacemi. Stará, konservativní, která vidí v králi Boha a věří v nepřekonatelnost anglického imperia, je v silné převaze a zatlačuje generaci moderní.

Stará generace má přibližně tyto zásady: Anglie nemá co dělat s Evropou, jsou to dvě rozdílné země, co se děje na kontinentě, netýká se nás; Anglie je pro Angličany, cizinci by zde neměli mít místa; není třeba se učit cizí jazyky, neboť každý občan na světě má umět anglicky; není třeba nikam jezdit, neboť vše, co potřebujeme, máme doma a v koloniích — mimo to naše vlast má všechny nej . . . ;

není třeba něco modernisovat, protože když to stačilo deseti generacím přede mnou, bude to stačit i mně.

Posléze otázka člověku tohoto druhu: »Byl jste někdy v cizině, že tvrdíte, že máte všechno nej . . . ?« — »Ne, ještě nikdy jsem v cizině nebyl a jsem na to hrdý. God save the king!«

Generace moderní je t. zv. generace poválečná, chlapi, kteří ve dvaceti letech šli do války a byli leta v cizině, a děvčata, která po celou dobu války chodila s americkými nebo jinými cizími vojáky. Tato generace je velmi podobná naší a proto u ní nalézáme nejvíce pochopení. Mají zájem o cizinu, o cizí řeči, o události mimo Anglii. Nevěří v nedotknutelnost impéria a král je pro ně jen instituce.

Nemluvím o vedoucích lidech, mluvím o prostém lidu, se kterým jsem přišel do styku. O lidech, kteří patří do Working-class nebo do middle-class. Ti jsou skutečně rozlišení na tyto dvě skupiny a rozdíl mezi nimi je naprosto jasný. *Mirek (Derby)*

Situace doma v ČSR podle zpráv nově příchozích je velmi zlá. Akce «R» proti «reakcionářům» je těžkou ranou a patrně ne poslední. Počátkem listopadu byli na řadě (po živnostech a průmyslu) volná povolání — vše podle

dříve zhotovených seznamů. Nyní sepisuje StB též rodinné příslušníky takto likvidovaných. Teprve nyní začíná nelítostné třídní vyhlazování, což bude mimo jiné znamenat statisíce jednotlivých tragédií. Národ je bit za svou politickou nezralost, protože věřil mnohým, jimž neměl věřit . . .

Díky Bohu, že už nemáme «neomylné» politiky, že se celá stará garnitura, či spíše věhlas a nenahraditelnost, které si osobovala, vzaly za své. Je to zřejmě pro každého, vyjma pro nenapravitelné stranníky. Je to opět strannictví, jež znemožňuje skutečnou (nikoli pouze formální) koncentraci, a to jen z toho důvodu, že tito partajníci s hroší kůží věří, že přelstí a překonají ty ostatní odpůrce. Je to žalostná podívaná na pozadí tragédií, jež se doma odehrávají a jejichž lidská stránka překonává dokonce i tu politickou stránku naší národní a státní tragédie.

U nás v IRO, naši uprchlíci, přicházející do Německa po 15. X. 1949, dostávají již jen «legal and political protection», — t. j. německý lágr a odtud zařazování do německé výroby. Umíte si asi představit, jak se povede člověku, jenž nezná německou řeč a bude poslán jako čeledín německému sedlákoví, kde nemohl ani sudetský Němec vydržet . . .

-München-

Toto dvojčíslo přináší články a příspěvky 19 autorů, kteří žijí ve 12 městech sedmi západních států.

«SKUTEČNOST» Revue indépendante et mensuelle

pour les questions littéraires, politiques, économiques et sociales.

GENÈVE 11. Case postale 393. Suisse

Le Directeur: Karol BELÁK

Imprimerie STUDIO,
8, rue de Nesle - Paris (6*)